

Marko Rimac*

Ljubo Jermelić**

Mlinarstvo Kninsko-drniške krajine u 18. stoljeću: mlinice na Roškom slapu

Zahvaljujući povoljnom smještaju na važnom prometnom pravcu i obilju vode koju je donosila rijeka Krka mlinice na Roškom slapu bile su među najlukrativnijima u Dalmaciji. O mlinarstvu na području Kninsko-drniške krajine postoje izdašni izvori ne samo iz mletačkoga nego i iz osmanskoga i austrijskoga razdoblja. Spomenuto područje obuhvaćalo je velik broj mlinica, od kojih su najproduktivnije bile upravo one na Roškom slapu. To je najbolje vidljivo iz tabelarnoga prikaza mlinarstva Kninsko-drniške krajine izrađenog po nalogu generalnoga providura Francesca Grimanija 1756. godine. Podaci iz toga izvora uspoređeni su s drugim relevantnim mletačkim izvorima, u prvom redu investiturama, te raspoloživim osmanskim i austrijskim izvorima. Budući da je vlasništvo nad tim mlinicama u svim razdobljima pripadalo članovima lokalne društvene elite, proučavanje mlinarstva nudi zanimljiv pogled i na tu temu, osobito s obzirom na politiku mletačkih vlasti prema gospodarenju proizvodnim resursima na tzv. Novoj stečevini u Dalmaciji.

Ključne riječi: mlinice, stupe, mlinarstvo, Roški slap, Krka, zakup (*canone*), mletačka Dalmacija, osmanska Hrvatska, Kninsko-drniška krajina, serdarija Nakić, investitura, defter

* Marko Rimac, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Poljička cesta 35, 21 000 Split, Republika Hrvatska, E-mail adresa: mrimalc@ffst.hr

** Ljubo Jermelić, Poslijediplomski sveučilišni studij Humanistike, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Poljička cesta 35, 21 000 Split, Republika Hrvatska, E-mail adresa: ljubojermelic@gmail.com

Uvod

Tradicionalno mlinarstvo, tj. vodeničarstvo¹ na području Mediterana ima korijene još u vremenima drevne Grčke. Tada je, naime, prvi put zabilježena tehnologija mlina s vodoravnim propelerom koji je s mlinskim kamenom povezan okomitom osovinom. Na takav se horizontalni propeler voda usmjeravala skrivenim podzemnim kanalom kojim je prolazila ispod mlinice (mlinske zgrade). Iako se još u antici pojavljuju i mlinice s okomitim propelerom koji je s mlinskim kamenom bio povezan sustavom zupčanika na drvene klinaste zupce, taj izum nije posve potisnuo upotrebu mlinica s horizontalnim propelerom, osobito na Mediteranu.² Okomito položen propeler omogućavao je veću snagu mljevenja, pa su samim time i mlinski kamenovi u takvim mlinicama bili veći, no s takvim sustavom utrošak vode potrebne za okretanje propelera bio je znatno veći. Upravo su ograničeni vodni resursi uvjetovali nužnost izgradnje i upotrebe mlinica s tradicionalnim horizontalno položenim propelerima. Njihova je gradnja bila ograničena na one položaje gdje su, osim dovoljne količine vode, postojali i položajni preduvjeti nužni za izgradnju akumulacije, odnosno dovođenje vode do mlinice umjetno izgrađenim sustavom. Takve su se akumulacije i kanali ostvarivali tzv. jažom, tj. nasipom koji je zaustavljao normalan protok vode i omogućavao usmjeravanje vode prema podzemnim propelerima uz pad dovoljan za njihovo pokretanje (prema Wikanderovu mišljenju, minimalno 1,3 m). Gdje je pad vodotoka bio dovoljan, građena je akumulacija, a gdje je pad bio manji, primjerice na vodotocima u sredini Petrova polja, građeni su kanali koji su bili dugački onoliko koliko je bilo potrebno da se na njihovu kraju postigne pad dovoljan za pokretanje mlinskih kamenova. Primjeri akumulacija mogu se pronaći na Roškom slapu i u kanjonu Čikole nizvodno od Drniša, a primjeri kanala na gornjem toku Čikole i njezinih pritoka (osobito Vrbe).

Kao važna predmoderna ekonomska grana, mlinarstvo je privuklo relativno malo pozornosti u dosadašnjim historiografskim istraživanjima, tako da radovi koji se na tu temu mogu pronaći uglavnom govore o mlinarstvu u kontekstu širega govora o onodobnim gospodarskim i ekonomskim prilikama. O konkretnijem interesu za povijest mlinarstva na istočnojadranskom priobalju i u zaleđu možemo spomenuti tek radove Lovre Katića o mlinicama u Solinu,³ Šime Peričića

¹ U Dalmaciji je uobičajen izraz *mlinica* te se za njega podrazumijeva da je riječ o mlinu na vodeni pogon. Izraz *vodenica* u tom bi smislu bio znatno precizniji, ali se ne bi podudarao s lokalnom terminologijom, stoga smo ostali pri tradicionalnom pojmu mlinica.

² Örjan Wikander, „The Water-Mill”, u: *Handbook of Ancient Water Technology, Technology and Change in History*, vol. 2, ur. Örjan Wikander (Leiden: Brill, 2000), 371-400.

³ Lovre Katić, „Solinski mlinovi u prošlosti”, *Starohrvatska prosvjeta* III (1952), br. 2: 201-219.

o mlinarstvu zadarskoga kraja,⁴ Ivana Pederina o mlinicama na Jadru i Cetini,⁵ Dinke Alaupović Gjeldum o vodenicama u Dalmaciji,⁶ Astrid Bugarski o mlinicama u Hercegovini⁷ te monografije Nike Kapetanića o mlinovima u Konavlima⁸ i Cvitana Milasa o mlinicama na rijeci Vrljici u Imotskom polju.⁹ Primarni poticaj za pisanje ovoga rada došao je od popisa mlinica na području Kninsko-drniške krajine¹⁰ koji je sastavljen 1756. po nalogu generalnoga providura mletačke Dalmacije i Albanije Francesca Grimanija.¹¹ U njemu su za područje četiriju serdarija koje su joj pripadale popisane sve mlinice za koje su njihovi vlasnici u tom trenutku bili dužni plaćati porez. Budući da se u Kninsko-drniškoj krajini u to doba nalazilo preko stotinu mlinica, bilo je nužno pristupiti njihovoj zasebnoj raščlambi. U ovom se radu raščlanjuju ranonovovjekovni povijesni izvori o mlinicama na području lokaliteta Roški slap unutar serdarije Nakić. Ta je serdarija tada obuhvaćala sva sela Petrova polja, dio Promine (Velušić, Trbounje i Lišnak), Miljeve i dio sela šibenske Zagore (Žitnić, Pakovo Selo, Pokrovnik, Radonić, Mirlović u Zagori, Ljubostinje, Koprino, Unešić, Vinovo Donje, Planjane i Sedramić).¹² Takav obuhvat čini se neobičan s obzirom na to da su potonja sela prema katastru iz 1708. pripadala šibenskom kotaru,¹³ ali očito je njihova pripadnost Nakićevoj skupini stanovništva uvjetovala njihovo priključivanje Kninsko-drniškoj krajini i prilagodbu izvornoga ustroja mletačke Nove stečevine.

⁴ Šime Peričić, „Stare mlinice zadarskog kraja”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadar* 39 (1977): 141-165; Šime Peričić, „Problem dalmatinskog mlinarstva XIX. stoljeću”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadar* 34 (1992): 161-180.

⁵ Ivan Pederin, „Mlinovi na Jadru i Cetini u okviru dalmatinskog poljodjelstva, politike i rata od XIV od XVII stoljeća”, *Zbornik Cetinske krajine* 4 (1989): 177-183.

⁶ Dinka Alaupović Gjeldum, „Prilog poznavanju vodenica u Dalmaciji”, *Godišnjak zaštite spomenika kulture* 6-7 (1981): 89-98.

⁷ Astrid Bugarski, „Mlinice u Hercegovini – Vodenice sa horizontalnim kolom”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija* XXIII (1968): 139-164.

⁸ Niko Kapetanić, „Mlinovi na rijeci Ljutoj u Konavlima”, *Analitički Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 43 (2005): 165-176; Niko Kapetanić, *Mlinovi na rijeci Ljutoj u Konavlima* (Gruda: Društvo prijatelja dubrovačke starine; Matica hrvatska Konavle, 2012).

⁹ Cvitan Milas, *Mlinice na vodama rijeke Vrljike i život u okruženju* (Zagreb: Organizator, 2011).

¹⁰ Ivan Grgić, „Postanak i početno uređenje Vojne krajine kninskoga kotara pod Venecijom”, *Starine JAZU* 52 (1962): 249-272.

¹¹ Srbija (dalje: SR) – Arhiv SANU, Beograd (dalje: SANU) – fond 8711 – Zaostavština Jovana Tomića (dalje: Tomić), XV/46.

¹² Hrvatska (dalje: HR) – Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZD) – fond 1 – Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju (dalje: Generalni providuri), kut. 199, Paolo Boldu, svežanj 6, pozicija II, list 45/1.

¹³ HR-DAZD – fond 6 – Mletački katastar. Mape Grimani, karta br. 390.

Tablica 1. Izvod iz popisa stanovništva Kninsko-drniške krajine za serdariju Nakić sastavljenog 18. siječnja 1757. (samo podaci o broju stanovnika)¹⁴

Adi 18 Genaro 1756. <u>More Veneto</u> Anagrafi ò sia Pie di lista del Territorio di Knin diuiso in quattro Sardarie dirette dal Col- lonello Sopraintendente Paolo Nachich													
	Sardaria Steffano Nachich												
	Famiglie	Case	Vomini d'arme dei 16 ai 60 anni	Putti	Vomini d'anni 60 in supra	Artisti	Donne	Putte	Religiosi Secolari Latini	Religiosi Regolari Latini	Religiosi Greci	Total dell'anime Latine	Total del anime Greche
Fortezza, e suo Borgo	84	84	164	93	4	5	115	144	1		1	331	168
Xitnich	34	34	98	46	3	2	56	84				96	194
Pacouocello	29	29	67	51	4		44	69		2		287	
Pocrounich	26	26	48	59	3		40	45		1		196	
Radonich	35	35	77	50	5		59	81				272	
Mirilouich in Zagorie	68	68	175	133	13		126	150		1		598	
Glibostine	19	19	34	33	2		23	47				139	
Coprino	13	13	43	32	2		31	26		1		136	
Vnisich	27	27	76	47	5		45	68				202	
Vinouo	17	17	61	26	2		31	33				153	
Plagnane	28	28	91	55	4		57	70				293	
Sedramich	53	53	196	74	12	3	84	108				338	109
Miglieuci Ville n:o 7	136	136	261	262	21		252	299		3		1098	12
Trebocconi	18	18	67	41	7		48	83				296	
Vellusich	22	22	56	42	3		34	35				143	66
Lisgnach	4	4	13	2	1		9	9				34	
Varos	11	11	21	7	4	1	15	35				78	58
Badan	9	9	52	27	3		31	59				164	
Siuerich	39	39	70	62	4	2	55	62				190	65
Teplù	27	27	74	40	4		42	16				25	151
Biosich	32	32	73	56	8	1	56	67					261
Sticouo	28	28	91	93	8	1	83	99				81	294
Miosich	24	24	64	61	8		52	55					243
Parsich	20	20	63	38	4	4	46	58				208	5

¹⁴ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 199, Paolo Boldu, svežanj 6, pozicija II, list 45/1.

	Sardaria Steffano Nachich												
	Famiglie	Case	Vomini d'arme dei 16 ai 60 anni	Putti	Vomini d'anni 60 in supra	Artisti	Donne	Putte	Religiosi Secolari Latini	Religiosi Regolari Latini	Religiosi Greci	Total dell'anime Latine	Total del anime Greche
Cagnane, e Cadina Glau:a	61	61	132	110	8	4	104	118				219	257
Ottauize	20	20	47	39	2		35	43				166	
Gradaz	41	41	110	70	7	2	76	84		1		420	34
Mirilouich Infe e Super:e	40	40	113	85	7	3	73	100			1	17	377
Zauoglaue	35	35	59	39	4	2	46	88				196	92
Klache	32	32	84	84	3	2	59	88		3		213	110
Vmiglia-nouich	25	25	69	45	2		57	77				252	
Balche	34	34	73	35	1	2	50	105				296	
Russich	15	15	50	36	5		34	30				120	35
Gaine	9	9	24	24	3		29	28				87	17
Busich	4	4	9	7			8	6				30	
Krische Super e Infer	30	30	64	66	8		53	54					194
S u m m a	1149	1149	2855	2078	185	24	2050	1633	1	16	6	6949	2758

Naime, početkom Morejskoga rata serdar Matij Nakić prešao je na mletačku stranu s kompletnim stanovništvom Zagore, Petrova polja i Kosova polja.¹⁵ Toj je skupini stanovništva mletačka vlast zajamčila zadržavanje svih zemljišnih posjeda koje su držali pod osmanskom vladavinom na području koje se podudaralo s nahijama Petrovo polje, Kosovo polje, Petrova gora i Promina.¹⁶ Time je ta skupina stanovništva, a s njima i njihovi glavari, zadobila povlašten status u odnosu

¹⁵ Josip Ante Soldo, *Grimanijev zakon. Zakon za dalmatinske krajine iz 1755./56. godine* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga; FF Press; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005), 45-46; Karlo Kosor, „Drniš pod Venecijom”, u: *Povijest Drniške krajine*, ur. Ante Čavka (Split: Vlastita naklada Ante Čavka, 1995), 188-189; Gligor Stanojević, *Dalmacija u doba Morejskog rata 1684-1699* (Beograd: Vojno delo, 1962), 112-113.

¹⁶ Marko Rimac, *Povijest jednoga agrarnog krajolika u osvit modernosti. Sela Donji i Gornji Bitelić* (Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2022 (2024)), 61-62; HR-DAZD – fond 4 – Mletački fiskalni savjetnik, sv. VII, pozicija 2.

na ostalo pučanstvo Nove stečevine. Stoga i ne treba čuditi da su nerijetko njihovi zemljišni posjedi premašivali proklamirano obećanje mletačkih vlasti po kojem je porodicama novih podanika trebalo po svakome članu dodijeliti dva padovanska kampa obradiva zemljišta.¹⁷ Obnova zemljišne proizvodnje zahtijevala je određenu reorganizaciju teritorijalne organizacije sela i uklapanje presloženoga stanovništva u rekolonizirana sela. No, za razliku od rekolonizacije i ponovnoga pokretanja agrarne proizvodnje, ponovno pokretanje mlinarstva odvijalo se u drugačijim pravnim okvirima, s mnoštvom tehničkih prepreka na terenu. Uoči početka Morejskoga rata serdar Matij Nakić tražio je od mletačkoga senata da se njegovu rodu za protuuslugu, uz ostale ustupke, dodijele sve (40) od *Turaka* izgrađene mlinice i stupe na Krki od Roškoga slapa do Skradina.¹⁸ Mletačke su vlasti, međutim, Nakiću izašle ususret jedino za zemljišne posjede, a po pitanju mlinica postupale su strogo u skladu s državnom politikom. Zemljišne investiture izrijekom su isključivale pravo na izgradnju mlinica na dodijeljenom zemljištu, tako da se obnovi mlinica moglo pristupiti samo uz izričito dopuštenje državnih vlasti. Osim toga, ratna su djelovanja gotovo sve mlinice pretvorila u spaljene ruševine (*murache*), pa je osim obnove vlasničko-posjedovnih prava trebalo dovesti mlinice u proizvodno stanje.

Upravo spisi investitura, koji po definiciji nastaju tehnikom *in continuo*, olakšavaju sravnjivanje preglednih izvora o mlinarstvu iz osmanskoga i mletačkoga razdoblja. Najvažniji pregledni izvor iz mletačkoga razdoblja spomenuti je popis mlinica iz 1756., koji se nalazi u Arhivu SANU u Beogradu. Njemu nasuprot stoje katastarski popisi poreza iz ranoosmanskoga razdoblja poznati kao *defteri*.¹⁹ Usporednom raščlambom tih dvaju preglednih izvora moguće je povezati dva raznolika izvora i tim putem utvrditi gdje su se na terenu nalazile mlinice iz predmodernoga razdoblja. Nakon identifikacije i poistovjećivanja pojedinih mlinica iz osmanskoga s onima iz mletačkoga doba, raznolikost i brojnost postosmanskih izvora omogućava nam utvrđivanje konkretnih položaja na kojima su se mlinice nalazile, pa čak i pronalaženje njihovih materijalnih ostataka. O tome će biti nešto više riječi poslije, ali je odmah na početku potrebno naglasiti da položaje na kojima su se nalazile mlinice bilježe i najraniji mletački katastri, tako da je iz toga moguće posve pouzdano odrediti njihov smještaj. Tehnika ko-

¹⁷ Marko Rimac, Goran Mladineo, *Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. godine*, prvi dio: *Donji kotar* (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2009), 37-45.

¹⁸ Italija (dalje: IT) – Državni arhiv u Veneciji (dalje: ASVE) – fond 65 – Senato: Deliberazzioni; Rettori; filze, filza 104: (...) *Che li Molini, che s'atrovano fabricati nella Fiumara di Carcha al presente (?; ponte?) del Turco da Buschi (sic!) slap sino Scardona siano concessi alla mia famiglia che ascende al numero di quaranta, come anco li, Folli /ceterum omisiss/*.

¹⁹ Aleksandar Jakovljević, Neven Isailović, *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528.-1604.)* (Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku; Javna ustanova Nacionalni park Krka, 2019). Knjiga donosi popis deftera koji, među ostalim, sadržavaju popis broja mlinica, vlasnika te poreznih nameta u Petrovu polju.

jom se to dade utvrditi prilično je jednostavna s obzirom na to da se posjedovna situacija koja je tada zabilježena baštinskim i diobenim odnosima odražava i na kasnije austrijsko razdoblje, u kojem nastaju mnogo precizniji stabilni katastri.²⁰ Uz određeni napor koji je potreban da se sravne katastarske karte nastale različitim mjerničkim tehnikama, čestice zemljišta i čvrsti objekti zabilježeni na mletačkim katastrima mogu se precizno povezati sa stanjem zabilježenim na kasnijim katastarskim kartama iz austrijskoga razdoblja. Te su karte dovoljno pouzdane, tako da se njihovim preslojavanjem sa satelitskim snimkama, što je već više godina dostupno preko stranice www.mapire.eu, posve lako može utvrditi precizna lokacija većine zabilježenih mlinica. K tomu se i do većine njih još uvijek može fizički doći i pregledati njihove ostatke, ako to ne one-mogućava uznapredovalo raslinje i opasnost od minsko-eksplozivnih sredstava zaostalih iz Domovinskoga rata. Ovim radom otvara se pitanje povijesti mlinarstva Kninsko-drniške krajine, kojemu ćemo se nastojati posvetiti u nekoliko sukcesivnih radova.

Popis mlinica Kninsko-drniške krajine iz 1756. godine

Arhivski fond Zbirka Jovana Tomića koju čuva Arhiv SANU u Beogradu sadržava brojne originalne i prepisane dokumente mletačkoga porijekla koji se odnose na povijest Dalmacije, a među njima se nalazi i spomenuta tablica naslovljena *Dettaglio circa Molini, et altri Edifizi, delle quattro Sardarie del Territorio di Knin, dirette dal Collonello Sopraintendente Paolo Nachich*, datirana 2. veljače 1756. Ona sadržava brojne detalje o tadašnjem stanju mlinica u Kninsko-drniškoj krajini, s detaljnim ispisom obveznika plaćanja poreza na mlinice u sve četiri serdarije toga kotara. Kninska ili Kninsko-drniška krajina osnovana je kao posebna upravna jedinica odmah nakon mletačkoga zauzimanja Knina 1688., a svoje je konačne granice zadobila uspostavom Mocenigove linije nakon završetka Drugoga morejskog rata poslije 1718. godine.²¹ Ta je ustrojbenja jedinica obuhvatila prostor više dotadašnjih nahija Krčkoga i Kliškoga sandžaka, i to poimence nahije Prominu, Petrovo polje, Kosovo, Knin, Strmicu, Plavno, Zvonigrad i Vrliku, uz poneka odstupanja kod graničnih sela prema okolnim nahijama koje su pripale susjednim krajinama i kotarevima. Odmah po osnutku osnivane su i serdarije, čiji se broj i obuhvat povremeno mijenjao, a 1756. postojale su serdarije serdara Stipana Nakića (okrug Drniš, tj. nekadašnje nahije Petrovo polje, miljevački dio Promine i dio Zagore / Petrove gore), serdara Andrije Sinobada (okrug Knin, tj. nekadašnje nahije Knin, Kosovo i Zvonigrad), serdara Mije Radnića (okrug Vrli-

²⁰ Rimac, *Povijest jednoga agrarnog krajolika*, 12-18; Marija Gjurašić, „Zemljišna izmjera i ustroj Stablnoga katastra Franje I. u Dalmaciji prema Carevu patentu iz 1817. godine i Katastarskome i mjernečkome napatku iz 1820. godine”, *Povijesni prilozi* 33 (2011), br. 46: 287-356.

²¹ Grgić, „Postanak i početno uređenje Vojne krajine kninskoga kotara pod Venecijom”, 249-271.

ka, tj. područje nekadašnje nahije Vrlika) i serdara Ivana Šimića (okrug Plavno, tj. nekadašnje nahije Plavno i Strmica).²²

Na njihovu je području pobrojeno ukupno 96 mlinica (serdarija Nakić 20, serdarija Sinobad 20, serdarija Radnić 22 i serdarija Šimić 34), u kojima se nalazilo 217 mlinskih kola namijenjenih mljevenju žitarica (serdarija Nakić 61, serdarija Sinobad 58, serdarija Radnić 51 i serdarija Šimić 47) i 18 stupa za valjanje vunenih tkanina (serdarija Nakić 5, serdarija Sinobad 5, serdarija Nakić 3 i serdarija Šimić 5). One su bile obvezane na plaćanje poprijeko razrezanog poreza (*canone*) u iznosu od 7.966 lira i 4 solda (serdarija Nakić 2340:6, serdarija Sinobad 2508:17, serdarija Radnić 1947:14 i serdarija Šimić 1169:7 lira), što je preračunato po fiksnom tečaju od 6,2 lire za srebrni dukat iznosilo 1.284 srebrnih dukata, 5 lira i 8 soldi.²³ Pojedine su mlinice bile opterećene varijabilnim porezom ovisno o broju ugrađenih pogona te o snazi i postojanosti vodenoga toka na kojem su se nalazile, pa su, primjerice, mlinice na Roškom slapu plaćale 60 lira po mlinskom kolu, mlinice na Otavcu po 40 lira, mlinice na Kanjači 9 lira i 7 soldi, mlinice na Čikoli od 20 do 40 lira, a mlinice na Vrbi 20 lira po mlinskom kolu. Mlinice koje su plaćale manje uglavnom su bile one koje su mogle biti u pogonu samo jedan dio godine. Zanimljivo je da popis donosi i okvirni historijat investitura kojima su te mlinice dodjeljivane njihovim posjednicima s pravom naslijeđa po muškoj liniji, pa se za mlinice serdarije Stipana Nakića kaže da su drevni posjed (Roški slap), tj. da su ih dodijelili generalni providuri Giacomo Boldù (Kanjača), Alvise Mocenigo (Vrba), Girolamo Querini (Čikola) i Girolamo Cornaro/Corner (Čikola), odnosno da ih posjednici drže bez investiture (Čikola). Zahvaljujući indeksu investitura koji prati arhivski fond generalnih providura pohranjen u Državnom arhivu u Zadru bilo je moguće pronaći investiture za većinu spomenutih mlinica. Te su investiture omogućile detaljniji uvid u funkcioniranje mlinarstva i okolnosti koje su pratile nastojanje posjednika da dovedu mlinice u uporabno stanje i napor državnih vlasti da na taj način osiguraju porezne prihode.

²² Vidi Prilog 1.

²³ Stvarni državni prihod od mlinica bio je manji. Naime, Mletačka Republika imala je sustav prikupljanja poreza putem licitacije, prema kojem su privatni investitori zakupljivali pravo prikupljanja državnih prihoda u zamjenu za unaprijed isplaćenu sumu. U drugoj polovini 18. stoljeća taj je zakup, primjerice, za mlinice na Roškom slapu iznosio oko 1.105 lira. IT-ASVE – fond 545 – Deputati ed aggiunti alla provision dell denaro pubblico, kut. (*busta*) 402-416 i 859.

Tablica 2. Prilagođeni izvadak iz popisa mlinica Kninsko-drniške krajine za serdariju Nakić sastavljenog 1756. godine²⁴

Dettaglio circa Molini, et altri Edifizi, delle quatro Sardarie del Territorio di Knin, dirette dal Collonello Sopraintendente Paolo Nachich’ Adi 2 Febraro 1755 More Veneto Knin						
Nomi de’ Possessori	Sardaria Stefano Nachich					
	Aqua ò sito sopra cui trouasi piantati li Casoni	Numero delli Casoni	Numero delle Macine	Numero de Folli	Canon annuo impostogli Moneta lunga	Fondamenti di Possesso
Reuerendi Padri Minoriti Osseruanti di Visouaz	Sù l’aqua di Roncislap	1	3	2	Lire 300:-	Antico Possesso
Gligoria Popouich		1	1		Lire 60:-	
Giure Bachich		“	1		Lire 60:-	
Mio, e Boso Iuich’ uenduto alli Timoteo Pini, e Iouo Maroeuich		“	2		Lire 120:-	
Zuanne Zauoreo, e Nicolò Scocich’		1	3	2	Lire 300:-	
Nicolò Miloeuich detto Giouich’		1	2		Lire 120:-	
Giure, e Michin Calich’		“	1		Lire 60:-	
Signor Collonello, e Martin Radnich’		1	3		Lire 180:-	
Illia Gabrilouich Mestar, ed Illia Gabrilouich Beader	Sul Torrente	1	2		Lire 80:-	Inuestita Boldù
Iuan Gabrilouich	Ottouaz	1	1		Lire 40:-	
Miat Chiuta	Sul Torrente Cagnaza	1	1		Lire 9:7	
Filippo Poplasen		“	1		Lire 9:7	
Luca, e Giuro Saraz		“	1		Lire 9:7	
Boso Bibich		“	1	1	Lire 18:13	
Frane Radelco	Sul Torrente Cicola	1	2		Lire 50:-	
Illia Marin		“	2		Lire 50:-	
Antonio Zoricich		1	2		Lire 67:-	
Ghergo, Stipan, e Simon Zoricich		“	1		Lire 40:-	
Giure Maretich		“	1		Lire 26:13	
Paul Maretich		“	1		Lire 26:13	
Antonio Percouich		“	1		Lire 26:13	
Stipan, e Giure Zurich		“	1		Lire 26:13	
Nicolò Milloeuch		1	3		Lire 60:-	
Iuan, e Fratello Zollouich		“	2		Lire 40:-	

²⁴ SR-SANU-8711-Tomić, XV/46.

	Sardaria Steffano Nachich					
	Aqua ò sito sopra cui trouasi piantati li Casoni	Numero delli Casoni	Numero delle Macine	Numero de Foli	Canon annuo impostogli Moneta lunga	Fondamenti di Possesso
Giuco Matich, e Misse Goreta	Sul Torente Verba	1	2		Lire 40:-	Inuestita Mo- cenigo
Arambassà Pergnach, ed Antonio Percouich		1	2		Lire 40:-	
Luca Zule, e Boso Radosseuich		1	2		Lire 40:-	
Nicolò Pauch, e Marco Pauch		1	2		Lire 40:-	
Toma Michelich		1	1		Lire 20:-	
Viddo Baliban		1	1		Lire 20:-	
Illia Mileta	Sul Torente Cicola	1	2		Lire 40:-	Inuestita Querini
Illia Zollouich		“	2		Lire 40:-	
Iuan Ranmiach		“	1		Lire 20:-	
Giacomo Matich		“	1		Lire 20:-	
Signori Collonello e Sardar Germani Na- chich		1	2		Lire 80:-	Inues- tita Corner
Signor Collonello Radnich		“	1		Lire 40:-	Non si sà In- uestita
Arambassà Iuan Vucouich		“	1		Lire 40:-	
Signora Contesa Palma Fenzi		1	2		Lire 80:-	
Summa		20	61	5	Lire 2340:5 ²⁵	

²⁵ Zbog tehničkih razloga vezanih uz prijelom tablice morali smo izbaciti neke dijelove zapisa o smještaju i opisu mlinica iz četiriju središnjih stupaca. Time nije došlo do promjene u značenju teksta, nego samo do prilagodbe egdottičkih pravila. Primjerice, u drugom stupcu samo je kod prve mlinice koja se nalazila na nekoj lokaciji (npr. *Sù l'aqua di Roncislap*) napisan cjelovit tekst, a sve sljedeće mlinice označene su samo da se nalaze na spomenutom mjestu (*sudetto loco*). U trećem stupcu pod brojem mlinica naveden je broj samo kod prve mlinice na toj lokaciji, a svi ostali suvlasnici navedeni su da se nalaze u spomenutoj mlinici (*Sudetto Casone*). Isto tako u 3., 4. i 5. stupcu uvijek je iznova pisano *Casone numero 1*, *Macine numero 1*, *Foli numero 1* i slično, pa smo to radi preglednosti pojednostavnili zadržavajući samo zapisani broj mlinica, mlinskih kamenova i stupa. Jedina izmjena tablice izvedena je kod mlina kolunela Radnića i harambaše Vukovića na Čikoli. Naime, tamo je pod oznakom mlinice navedeno *nel casone Nachich*, tj. to se mlinsko kolo nalazilo u Nakićevoj mlinici. Ta su dva vlasnička udjela u tablici bila prikazana odvojeno od Nakićeve mlinice zbog različitoga porijekla investiture. Ovdje je Nakićeva mlinica prebačena sa zadnjega mjesta da bi se dobio logičniji raspored i izbjeglo nepotrebno povećanje „kućica” unutar tablice.

Mlinice na Roškom slapu

Mlinice na Krki na Roškom slapu prve su došle na red za obnovu, što ne treba čuditi s obzirom na raspoloživu vodenu snagu koja je tamo bila mnogo izdašnija nego što je to moglo biti na Čikoli i njezinim pritocima. Osmanski izvori za tu su lokaciju bilježili preko 60 mlinskih kola i barem 16 zasebno iskazanih vlasničkih udjela koji su mogli predstavljati pojedinačne mlinice.²⁶ Prepreku točnom tumačenju mlinarstva iz osmanskoga doba predstavlja činjenica da su podaci o mlinicama na Roškom slapu popisani u dvije različite nahije. Iako je većina tih mlinica popisana u sklopu nahije Skradin, a samo manji dio u okviru nahije Nečven, većina vlasnika živjela je s istočne strane Roškoga slapa u nahijama Nečven i Petrovo polje. U razdoblju obuhvaćenom defterima (1528. – 1604.) mlinarstvo je stalno bilo u usponu. Vrhunac je, čini se, postignut 1585. godine, kad je u nahiji Skradin na toj lokaciji popisano 55 upotrebljivih mlinskih kola (49 ih je plaćalo po 30 akči, a 6 po 15 akči poreza za ukupan iznos od 1.560 akči).²⁷ U sljedećem defteru iz 1604. godine mlinice na toj lokaciji popisane su na nešto kaotičniji način jer se osim mlinskih kola (*bab*, tj. vrata), od kojih je znatan dio iskazan kao napušten (*harabe*), spominju i stupe²⁸ (*dink*, tj. *dibek*). Usprkos upisivanju dotad nezabilježenih 5 stupa i promijenjenom broju iskazanih mlinskih kola, kojih je sada radilo samo 37 od 58 popisanih, iznos poreza ostao je isti kao i 1585. godine.²⁹ Budući da je tada Dugi turski rat (1593. – 1606.) bio u punom jeku, opustjelost mlinica može se barem dijelom pripisati uskočkom djelovanju. U mletačko se doba nedvojbeno smanjio broj mlinica, ali točnu usporedbu ne možemo napraviti zbog upravnih prekrajanja. Naime, dok su u osmansko doba mlinice na Roškom slapu pripadale skradinskoj nahiji, u mletačko doba bile su podijeljene između šibensko-skradinskoga i kninsko-drniškoga upravnog područja.

²⁶ Fehim Spaho, „Skradinska nahija 1574. godine”, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* 16 (1989): 79-108; Aleksandar Jakovljević, Neven Isailović, „Popis nahije Nečven iz 1574. godine”, *Mešovita grada (Miscellanea)* 42 (2021): 81-143; Jakovljević, Isailović, *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja*; Šime Pilić, „Turski katastri Miljevaca i Promine u 16. stoljeću”, *Godišnjak Titius* 8 (2015): 235-295.

²⁷ Turska (dalje: TR) – Arhiv Predsjedništva u Istanbulu – Tapu Tahrir Defterleri, TD 622; Snježana Buzov, „Kada su gospođe Sejdimi i Fatima imale mlinove na Krki: o prekograničnoj ekonomiji u Skradinskoj nahiji”, *Godišnjak Titius* 2 (2009): 35.

²⁸ Uređaj za preradbu sukna i pravljenje pusta, smješten na tekućim vodama u posebnoj kućici ili uz vodenicu, a sastavljen od korita i dvaju pomičnih drvenih maljeva; naziva se i *valjavica*. Djelovanjem mlaza vode i mehaničkih udaraca maljeva vunena tkanina zbija se te postaje čvrsta i nepromoćiva („Stupa”, u: *Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje)* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža), <https://www.enciklopedija.hr/clanak/58530>), pristup ostvaren 28. 11. 2024. Vidi: Šime Peričić, „Prilog poznavanju gospodarskih prilika drniškog kraja u XIX. stoljeću”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadar* 42 (2000): 281.

²⁹ TR – Arhiv Republike u Ankari – Tapu ve Kadastro, TD 119 (stara oznaka TD 13), 166a.

Tablica 3. Mlinice na slapu rijeke Krke

Mlinice na slapu rijeke Krke, pripadaju Skradinu (TR-KKA-TK, TD 119)			
	Mlinskih kola po 30 akči	Mlinska kola izvan upotrebe	Stupe po 30 akči
Hasan-aga Ljubunčić	5	2	2
Murad-begov vakuf	4	2	
Ibrahim (tesar) i Mahmud sin Hamze sada drže Ivan i Bali	5		
Mustafa sin Alije i Alija sin Tomaša	1		
Husejin brat Miloje i ostali ortaci iz sela Hrvace	10		
Husejin Šahin i ostali ortaci		4	
Vukas sin Boguna i drugi ortaci	3		
Pavao sin Juraka i ostali ortaci iz sela Parčić		6	
Vukman sin Bogete iz sela Popče	3		
Mehmed sin Hamze i ostali ortaci iz sela Dubrvice*	2	3	1
Matij sin Blaža i Radonja sin Ivana i ostali ortaci		4	
Mustafa sin Abdulaha	2		2
	35	21	5
*piše 5, ali je specificirano 2 u upotrebi i 3 napuštene			
Mlinice na rijeci Krki na mjestu Roški slap, pripadaju Skradinu			
Hadži Mahmud i ostali ortaci	5		
Mlinice na rijeci Krki na mjestu Roški slap /popisani u nahiji Nečven/			

U osmansko se doba na mlinice plaćala pristojba koja nije bila veliko opterećenje za njihove vlasnike.³⁰ Pristojba se naplaćivala po mlinskim kolima (kamenovima, tj. žrvnjevima) i stupama, a iznos se dijelio u dvije kategorije, koje su plaćale po 30 (oko 2,2 mletačke lire) ili 15 akči (oko 1,1 mletačka lira), ovisno o tome jesu li radile cijelu godinu ili samo dio odnosno pola godine. Sve mlinice Roškoga slapa plaćale su 1604. godine samo 1.620 akči pristojbe na mlinice, što je bila vrijednost od oko 8 mletačkih cekina. Iznos od 1.200 lira razrezanog poreza koji su 1756. godine plaćale samo mlinice s prominske strane Roškoga slapa preračunato je odgovarao vrijednosti od 118,81 mletačkih cekina. Neovisno o određenoj inflaciji, jasno je da je u mletačko doba porezno opterećenje bilo višestruko veće nego u osmansko, stoga ne treba čuditi da se nakon ratnih razaranja tijekom Morejskoga rata nije pristupilo obnovi svih mlinica s obzirom na to da je mlinarstvo bilo

³⁰ Buzov, „Kada su gospođe Sejdima i Fatima imale mlinove na Krki”, 30-33.

zahtjevna djelatnost u kojoj je trebalo konstantno ulagati sredstva u održavanje i obnovu mlinica. Tehničke okolnosti mlinarstva u osmansko doba gotovo su potpuno nepoznate, pa je o njima teško raspravljati, ali brojnost mlinica i učestalost njihova zapuštanja možda upućuje i na to da su tada mlinice građene na drugačiji način, recimo od drva, no o tome zasad nismo našli potvrdu u izvorima.

Nakon uspostave mletačke vlasti nad Kninom i pripadajućim područjem 1688. nije trebalo dugo čekati da se jave zainteresirani za obnovu i dobivanje prava na korištenje mlinica na Roškom slapu. Među prvim investiturama, još u jeku Morejskoga rata, ondje se bilježi dodjela mlina serdaru Matiju Nakiću. U investituri se spominje da je Matij postao mletački podanik početkom Morejskoga rata (1684. – 1699.) te da je tražio investituru za ruševnu mlinicu na rijeci Krki na Roškom slapu.³¹ Ta je investitura, čini se, ipak bila samo najava nadolazeće obnove, tako da je početkom ljeta sljedeće, 1689. godine izdana **terminacija**, tj. proglas kojim se dopušta obnova mlinica na Roškom slapu zainteresiranim *Morlacima*, uz napomenu da taj posao treba nadzirati guvernadur drniške okolice Tomaso Zavoreo.³² Spomenuti guvernadur i sam je bio zainteresiran za taj posao te se javlja među onima koji su naposljetku krajem te godine dobili investituru na te mlinice. Prema spomenutoj terminaciji, način gospodarenja mlinicama i prikupljanja prihoda za državu određen je po modelu kakav je krajem Kandijskoga rata bio primijenjen za mlinice na rijeci Žrnovnici, dakle uz obvezu plaćanja državi fiksiranoga zakupa (*canone*) u iznosu od četvrtine prihoda.³³

Prilikom vizitacije Nove stečevine koju je zimi 1689./1690. proveo generalni providur Dalmacije i Albanije Alessandro Molin izvršena je i **dodjela investitura** zainteresiranim za obnovu mlinica na Roškom slapu. Među petero zainteresiranih investitora našli su se spomenuti serdar Matij Nakić (zajedno s harambašom Pavlom Ivićem)³⁴ kao i guvernadur Tomaso Zavoreo,³⁵ zlatar Matij Tadić (Bojčić) iz Drniša,³⁶ visovački fratri (dvije mlinice)³⁷ i harambaša Grgo Radnić iz Drniša.³⁸ Te investiture donose i opis smještaja pojedinih mlinica, pri čemu se spominju vlasnici iz osmanskoga doba, a naveden je i broj mlinskih kola i stupa koji se trebaju obnoviti. Samo se za tri mlinice izrijeком spominju osmanski vlasnici (za Zavorea *fù del Turco Terzibelijch...*, za Tadića *del Casal di Zilas, e Turco Sefer...*,

³¹ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 55, Girolamo Cornaro, jedina knjiga, list 556'; Kosor, „Drniš pod Venecijom”, 196-197; Soldo, *Grimanijev zakon*, 45, pogrešno zaključuje da su Nakićima dodijeljene dvije mlinice jer je zapravo riječ o dvjema investiturama za istu mlinicu.

³² HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 14-14'.

³³ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 14-14'.

³⁴ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 68-68'.

³⁵ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 68'.

³⁶ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 69.

³⁷ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 69'-70, 232'-233.

³⁸ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 69-69'.

za jednu od fratarskih mlinica *fù del Turco Satoricich...*), a za ostale se imena vlasnika moraju rekonstruirati iz opisa granica susjednih mlinica gdje se navode okolni vlasnici. Na taj način doznajemo da je druga fratarska mlinica možda pripadala Čati Miljevcaninu, Radnićeva Burmazu, a Nakićeva Mehmed-agi Vrljičaninu. U tim se investiturama ne spominje dodjela mlina Milojevićima-Jovićima i Čolićima, no po kasnijem smještaju te mlinice vjerojatno je bila riječ o onoj mlinici u kojoj je jedno mlinsko kolo dodijeljeno spomenutom Tadiću.

Prvi uvid u stvarno stanje obnove mlinica pruža nam katastarska karta sela Brištane iz 1710. godine. Na njoj je ucrtano pet mlinica u vlasništvu Tomasa Zavorea, kavaljera Grge Radnića, kapetana Pavla Ivića, visovačkih fratara i Ivana Kalika (*Cholich*). Radnićev i fratarski mlin imali su po tri kola, a Ivićev dva kola. Zavoreova mlinica navedena je kao razrušena, a za Kalikovu se kaže da ju tek treba obnoviti. Osim toga, Iviću su pripadale i dvije stupe, fratrima je pripadala jedna, a jedna se stupa nalazila i pored neobnovljene Kalikove mlinice.³⁹ U međuvremenu je na te mlinice poprijeko razrezan porez u iznosu od 60 lira po mlinskom kolu i stupi. Na to je početkom 1714. podnesena žalba zbog činjenice da su u međuvremenu počele s radom i brojne mlinice u drugim dijelovima drniškoga kraja, tako da je smanjen prihod mlinica na Roškom slapu. Žalba je uvažena, pa je poprijeko razrezan porez smanjen sa 60 na 45 lira, a ujedno su navedena imena vlasnika i broj kola i stupa koje drže. Tako doznajemo da su visovački fratri i harambaša Pavao Ivić s ortacima držali mlinice s po šest mlinskih kola i stupa, kavalir Grgo Radnić mlinicu s tri mlinska kola te Ivan i Toma Kalik (*Chalich*) mlinicu s dva mlinska kola.⁴⁰ Zavoreov mlin tom se prilikom ne spominje, pa je najvjerojatnije još uvijek bio izvan funkcije. U svakom slučaju, u mletačko je doba na prominskoj strani Roškoga slapa postojalo pet mlinica.

Promjenjivost broja mlinskih kola koja su bila u pogonu mogla je biti povezana s više čimbenika, a nesumnjivo je proizlazila iz činjenice da je mlinice trebalo učestalo obnavljati. Do toga je dolazilo iz više razloga, među kojima se najčešće spominje ruševnost same mlinice. Pretpostavljamo da se to ponajprije događalo zbog poplava, jer je tako najlakše objasniti promjenu broja kola.⁴¹ Naime, osim mlinice, u tom je slučaju trebalo obnavljati i akumulaciju koja se nalazila iznad mlinice, pa je lako moguće da je uslijed obnova smanjenjem akumulacije smanjivan i kapacitet vode koji je bio potreban za pokretanje mlinskih kola. Zahtjevnost i cijena takva zahvata nije bila mala, a k tome se u razdoblju čekanja na obnovu gomilao porezni dug. U Zavoreovu slučaju to je dovelo do nekoliko prekida proizvodnje te im je, primjerice, generalni providur Giacomo Boldù 1746. godine

³⁹ HR-DAZD – fond 8 – Mletački katastar. Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskog (1597.-1797.) (dalje: Mletački katastar. Skice), karta 75, katastar sela Brištane iz 1710. godine.

⁴⁰ HR-DAZD-I-Generalni providuri, kut. 77, Carlo Pisani, knj. III, list 304'-305.

⁴¹ Perićić, „Prilog poznavanju gospodarskih prilika drniškog kraja u XIX. stoljeću”.

dopustio obnovu srušenoga mlina,⁴² a već 1755. godine taj im se mlin oduzima zbog sedmogodišnjega neplaćanja poreza. Prilično visok dug od 1.890 lira (oko 187 cekina) preuzima platiti dr. Paulo Pinelli, poznati pripadnik zadarskoga patricijskog roda koji je dao niz uglednih liječnika,⁴³ a zauzvrat traži da se njemu dodijeli investitura na spomenuti mlin s četiri kola i dvije stupe.⁴⁴ Iako je generalni providur Francesco Grimani odobrio dodjelu te investiture, godinu dana poslije u prikazanom tabelarnom prikazu mlinica Kninsko-drniške krajine kao vlasnik se i dalje navodi Zuanne Zavoreo sa suvlasnikom Nikolom Skokićem.⁴⁵ Sudbina te mlinice ostala je povezana s uzastopnim prekidima proizvodnje, pa se ona spominje i potkraj mletačkoga razdoblja, kad je došlo do ponovnoga odricanja od investiture tada živućih Zan Battiste Zavorea te braće Stipana i Andrije Bogunovića rečenih Skokić u korist doktora Sebastiana Antonija Bigarellija pok. Zuanne. Spomenuti je na sebe preuzeo ne samo plaćanje godišnjega kanona nego i obvezu obročne otplate svih zaostalih višegodišnjih dugova u iznosu od 10.346 lira i 6 soldi.⁴⁶ S obzirom na to da je upravo za Zavoreov mlin navedeno da je prije Morejskoga rata pripadao drniškom rodu Terzibalića,⁴⁷ jasan je historijat te mlinice, a ona odgovara građevinskoj čestici 46 zabilježenoj u austrijskom katastru iz 1830. godine, za koju je tada navedeno da je riječ o mlinici s četiri kola i da su joj vlasnici Josip Marasović, Luka Marasović i Marko Skelin.⁴⁸ U smještaju te mlinice može se nazreti i odgovor zašto je nakon Morejskoga rata Zavoreova mlinica zadnja obnovljena, tj. zašto ju je tako često trebalo obnavljati. Ona se, naime, od svih mlinica na Roškom slapu nalazi na najvišem mjestu, pa je kao takva prva bila na udaru bujica i drugih neočekivanih nevolja.

Investiturom izdanom 31. prosinca 1689. spominje se dodjela jednoga kola u ruševnoj mlinici zlataru Matij Tadiću (Bojčiću)⁴⁹ iz Drniša. Bila je riječ o nekadašnjoj mlinici u vlasništvu *Turaka* Čilaša i Sefera. U investituri se također navodi

⁴² HR-DAZD-1-Generalni providuri, knj. 127, Giacomo Boldu, knj. I, list 112.

⁴³ Maja Katušić, *Živjeti u Kotoru u 18. stoljeću* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2023), 192, 201. Više o liječnicima iz obitelji Pinelli usp. Miloš Škarica, „Zadarski liječnici”, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 2 (1955): 150-152; Roman Jelić, „Osam liječnika iz zadarske obitelji Pinelli”, *Radovi Zavoda JAZU u Zadru* 26 (1979): 55-68.

⁴⁴ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 141, Francesco Grimani, knj. III, list 114.

⁴⁵ SR-SANU-8711-Tomić, sv. XV, list 46.

⁴⁶ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 217, Alvise Marin, knj. I, list 64-64’.

⁴⁷ U opisu smještaja susjednih mlinica na ovom se mjestu spominje i Šatoričićeva. Inače se Šatoričićeva mlinica može poistovjetiti s onom koju su u Morejskom ratu u investituru dobili visovački franjevci. Možda je prezime Šatoričić izvedenica prezimena Terzibalić, pa bi prema tome Terzibalići na Roškom slapu posjedovali dvije mlinice.

⁴⁸ HR – Državni arhiv u Splitu (dalje: DAST) – fond 152 – Arhiv mapa za Dalmaciju i Istru (dalje: Arhiv mapa), kut. 44 (k.o. Bogetić).

⁴⁹ Za Matija Tadića utvrdili smo uvidom u druge investiture da je identičan s harambašom (*capo*) Matijem Bojčićem rečenim Tadićem iz Drniša. Usp. HR-DAZD-1-Generalni providuri, Alvise Moce-nigo, knj. III, list 211.

s kojim je mlinicama graničila Tadićeva mlinica. Na jugu je stajala mlinica koja je pripadala *Turčinu* Šatoričiću, na istoku je nekadašnja mlinica Čate Miljevanina, a na zapadu rijeka (Krka). Matij Tadić mora napraviti kolo i zgradu buduće mlinice.⁵⁰ Zanimljivo je da se Matij Tadić više se ne spominje ni u jednom spisu kao vlasnik, a u spisu iz 1714., kad vlasnici mlinica od Republike traže smanjenje kanona, spominju se kao novi vlasnici Ivan i Toma Kalik.⁵¹ Da Kalici nisu dobili investituru na spomenuto mlinsko kolo proizlazi ne samo iz spomenutoga popisa mlinica iz 1756. nego i iz investiture sindika inkvizitora kojom je potvrđen posjed roda Kalik nad tim mlinskim kolom uz plaćanje kanona od 90 mletačkih lira.⁵² Također, u popisu mlinica iz 1756. kao vlasnici te mlinice spominju se Nikola Milojević rečeni Jović (dva mlinska kola) te Jure i Mihin Kalik⁵³ (jedno mlinsko kolo). Ta je mlinica u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća bila napuštena preko dva desetljeća. Tako proizlazi iz dokumenta kojim se odobrava molba Nadara Jovića pok. Todora, Bože Milojevića Jovića pok. Miška, obojice iz Drniša, te Kostantina Maleševića iz Skradina kojom su tražili da im se dopusti obnova te napuštene i razrušene mlinice. U molbi koju im je sastavio i ovjerio visovački gvardijan fra Luka Rešić nudili su nastavljanje plaćanja kanona od 60 mletačkih lira po kolu.⁵⁴ Prema opisu granica mlina jasno je da ju se može poistovjetiti s objektom koji je u austrijskom katastru 1830. ubilježen kao građevinska čestica broj 48. Za nju se navodi da je riječ o ruševnoj mlinici s jednim kolom u vlasništvu Marka Skelina.⁵⁵

Slijedom terminacije iz 1689., investituru za mlinicu na Roškom slapu zatražio je i harambaša Grgo Radnić. Njemu je dodijeljena mlinica s tri kola. Iako se za nju ne navodi ime vlasnika iz osmanskih vremena, jasno je da je to mlinica koja se navodi kao Burmazova. Naime, Radnićeva se mlinica nalazila između Zavoreove i Nakićeve, tj. Ivićeve, a njima se prema opisima iz njihovih istodobnih investitura s južne odnosno sjeverne strane nalazila Burmazova mlinica. Ta je mlinica ubrzo i obnovljena, što je vidljivo iz katastarske karte iz 1710., kad je navedena kao mlinica s tri kola u vlasništvu kavaljera Grge Radnića.⁵⁶ Poslije su toj mlinici nadograđene i stupe, tako da se ona 1756. spominje kao vlasništvo Radnića (*Collonello, e Martin Radnich*) s tri kola i dvije stupe uz porezno opterećenje od 300 lira. Po njezinu je smještaju jasno da je odgovarala objektu koji se na au-

⁵⁰ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 68'.

⁵¹ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 77, Carlo Pisani, knj. III, list 304'-305. Za puni citat vidi bilj. 31.

⁵² HR-DAZD – fond 3 – Sindici inkvizitori za Dalmaciju i Albaniju (dalje: Sindici inkvizitori), knj. II, list 228'-229'.

⁵³ Nije posve jasno kako treba čitati ovo prezime jer se u dokumentima ne piše dosljedno. Moguće ga je pročitati i kao Čalić ili Čolić.

⁵⁴ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 217, Alvise Marin, knj. I, list 65'.

⁵⁵ HR-DAST-152-Arhiv mapa, kut. 44 (k.o. Bogetić).

⁵⁶ HR-DAZD-8-Mletački katastar. Skice, karta 75, katastar sela Brištane iz 1710. godine.

strijskom katastru iz 1830. spominje u sklopu građevinske čestice 46 kao kuća u vlasništvu Josipa Marasovića, Luke Marasovića i Marka Skelina.⁵⁷

Iako je, kako je spomenuto, investituru za mlinicu na Roškom slapu serdar Matij Nakić zatražio i dobio prvi, dugoročno se Nakići nisu zadržali kao njezini vlasnici. U spomenutoj obnovi tamošnjega mlinarstva 1689. tu su mlinicu zajednički dobili serdar Matij Nakić i Pavao Ivić. Za nju je navedeno da je imala četiri mlinska kola te da joj se sjeveroistočno nalazi Burmazova mlinica, istočno javni put, a zapadno dvije mlinice u vlasništvu *Turaka* Šatoričića i Čate Miljevanina.⁵⁸ Na spomenutoj katastarskoj karti iz 1710. ta se mlinica navodi kao obnovljena, i to s dva mlinska kola, a kao vlasnik joj je naveden *capitano* Pavao Ivić. Zanimljivo je da se u njegovu vlasništvu navode i dvije stupe, koje su se nalazile na izdvojenome mjestu pedesetak metara sjeverozapadno od toga objekta.⁵⁹ On je tu mlinicu držao i 1714., kad je naveden kao harambaša, a u tom trenutku ona je obuhvaćala šest mlinskih kola i stupa, pa pretpostavljamo da je dotad provedena potpuna obnova.⁶⁰ Međutim, u popisu iz 1756. stupe se više ne spominju, a i sama je mlinica rasprodana, tako da se za dva kola navodi da su prodana Timoteju Piniju i Jovi Marojeviću, a dva su se kola već nalazila u vlasništvu Gligorija Popovića i Jure Bakića.⁶¹ U austrijskom katastru iz 1830. ta mlinica odgovara građevinskoj čestici broj 47, za koju se kao vlasnik navodi Marko Skelin i koja je tada imala četiri mlinska kola.⁶²

Posljednje mlinice na Roškom slapu u tom nizu dodjela investitura na prijelazu iz 1689. u 1690. dodjeljuju se franjevcima s Visovca. U investituri je navedeno da im se dodjeljuje mlinica *Turčina* Šatoričića s tri mlinska kola te druga mlinica koja se na nju nadovezuje s još tri mlinska kola, kao i mjesto za izgradnju stupa. Koliko smo mogli utvrditi, *Turčina* Šatoričića ne susreće se u spisima prije nastupa mletačke vlasti, međutim postoji velika vjerojatnost da je on bio nasljednik Murat-bega Gajdića. To zaključujemo iz činjenice da se u drugim mletačkim investiturama u Petrovu polju Halilbeg Šatoričić spominje kao bivši vlasnik one zemlje za koju iz deftera znamo da je pripadala vakufu, tj. zakladi Murat-bega Gajdića.⁶³ Budući da znamo da je taj vakuf obuhvaćao i mlinicu na Roškom slapu, taj se zaključak čini još opravdanijim, iako će tek trebati utvrditi koja je poveznica Šatoričića i Murat-bega Gajdića. Naime, mogao mu je biti potomak po muškoj ili ženskoj liniji, samo mutevelija, tj. upravitelj vakufa, i slično. Za drugu fratarsku mlinicu prema opisu iz drugih spominjanih investitura lako možemo zaključiti da je dotad bila u

⁵⁷ HR-DAZD-8-Mletački katastar. Skice, karta 75, katastar sela Brištane iz 1710. godine.

⁵⁸ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 68-68'.

⁵⁹ HR-DAZD-8-Mletački katastar. Skice, karta 75, katastar sela Brištane iz 1710. godine.

⁶⁰ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 77, Carlo Pisani, knj. III, list 304'-305.

⁶¹ SR-SANU-8711-Tomić, XV/46.

⁶² HR-DAST-152-Arhiv mapa, kut. 44 (k.o. Bogetić).

⁶³ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 90, Marc Antonio Diedo, knj. I, list 94; HR – Muzej hvarске baštine – Arhiv Bučić – 119 (ostavština Camozzini).

vlasništvu *Turčina* Čate Miljevcanina,⁶⁴ a taj je *Turčin* morao biti potomak nekoga od onih stanovnika miljevačkih sela koji se u defterima spominju kao vlasnici mlinica. Nakon obnove ta je mlinica izgledala drugačije, tako da 1710. fratri drže jednu mlinicu s tri mlinska kola i pripadajućom stupom na izdvojenome mjestu,⁶⁵ a 1714. mlinicu sa šest mlinskih kola i stupa.⁶⁶ Prema popisu iz 1756. to je smanjeno na tri mlinska kola i dvije stupe, na koje je plaćano 300 lira poreza.⁶⁷ U austrijskom katastru iz 1830. na građevinskoj čestici broj 49 zabilježena je pak mlinica u vlasništvu visovačkoga samostana s četiri mlinska kola.⁶⁸

Zaključak

Proučeni izvori omogućili su nam uvid u odnos mletačke države prema mlinarstvu kao važnoj predmodernoj gospodarskoj aktivnosti. Pritom je vidljivo da takva vrsta izvora ne omogućava potpuno rekonstruiranje načina funkcioniranja te djelatnosti, ali se otkriva važnost njihove sveobuhvatnosti i preglednosti. Rekonstruirana mreža podataka o mlinarstvu omogućit će nastavak istraživanja u drugoj vrsti izvora, u prvom redu u bilježničkom gradivu, a tamo se mogu očekivati podaci o međusobnom odnosu vlasnika i poslovnih partnera koji su se upuštali u mlinarsku djelatnost. Prilično visoko porezno opterećenje i često spominjanje mlinica na Roškom slapu u mletačkom razdoblju odraz su njihove važnosti u gospodarskom smislu i potrebe okolnoga stanovništva za brašnom. Budući da su mlinice na tome mjestu bile smještene na važnom prometnom pravcu u dalmatinskom zaleđu, njima je gravitiralo stanovništvo iz relativno udaljenih krajeva, osobito u ljetnom razdoblju, kad su mnoge okolne mlinice bile neupotrebljive zbog manjka vode. Vlasništvo nad tim mlinicama u svim je razdobljima pripadalo najutjecajnijim dužnosnicima, rodovima i institucijama iz drniškoga (istočna obala) i skradinskoga kraja (zapadna obala). Osmanski izvori pokazuju relativno učestalo mijenjanje vlasnika i podjelu rizika ulaganja među ortacima, a takvo se stanje može samo djelomično potvrditi i u mletačko doba. To je odraz drugačije mletačke politike prema mlinarstvu, koje se tada promatra ne samo kao privatna investicija, nego kao djelatnost od državnoga interesa koja se ne može ostvariti bez izravnoga odobrenja vlasti. Zbog ekonomske i gospodarske važnosti, mlinice na Roškom slapu prve su došle na red za obnovu, tako da se investiture za tamošnje mlinice mogu pronaći uglavnom u spisima za zadnju četvrt 17. i prvu četvrt 18. stoljeća. Nasuprot tome, mlinice na Čikoli i njezinim pritocima počinju se spominjati upravo od druge četvrtine 18. stoljeća nadalje. Obnova tih mlinica trajala je cijelo stoljeće, a o njima ćemo pisati u zasebnom radu.

⁶⁴ HR-DAZD-1, Generalni providuri, kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, listovi 69'-70 i 232'-233.

⁶⁵ HR-DAZD-8-Mletački katastar. Skice, karta 75, katastar sela Brištane iz 1710. godine.

⁶⁶ HR-DAZD-1-Generalni providuri, kut. 77, Carlo Pisani, knj. III, list 304'-305.

⁶⁷ SR-SANU-8711-Tomić, XV/46.

⁶⁸ HR-DAST-152-Arhiv mapa, kut. 44 (k.o. Bogetić).

PRILOZI

Transkripcija i regesti važnijih dokumenata

1. U Hvaru 11. travnja 1689.

Investitura serdaru Matiju Nakiću kojom mu se, s obzirom na brojne zasluge stečene početkom Morejskoga rata, dodjeljuju brojni posjedi u okolici Drniša. Među njima je i pravo na obnovu ruševne mlinice na rijeci Krki, na mjestu zvanom Roški slap. Na tu će se mlinicu poslije obnove plaćati godišnji zakup u iznosu koji odrede mletačke vlasti.

Noi etc.

Venuto alla divotione di Sua Serenità nel principio della corrente Guerra il Sardar Mattio Nachich con numerosa famiglia, e col seguito di molte genti, hà in tutto l' occasioni dell' imprese, che ci occosero fare in Provincia prestatu un lodevole servitio, perdendo anco la liberta d' un fratello, che tuttavia dimora schiavo in mano de Turchi. Postosi poi d'ordine nostro con parte delle sue genti à pressidiare Dernis, ivi dimora et hà fori nello stesso recinto per sua habbitatione le murache, furono delli Hochichi con li suoi horti, dando principio di coltivar le terre, ch' essi godono in parte à Badagn, Siverichi, e Parcichi, luochi di quelli contorni. À fine può possa egli maggiormente inoltrarsi nella cultura di terre, e mantenere trenta persone, che costituiscono la di lui famiglia, implora l' Invesita delli Casali, e Terreni sudetti, con la facoltà anco di restaurare una Muracha di Molini, che giace inutile al Fiume Carca, in luoco detto Roschi Slap, offerendo di tutto contribuire quel Cannone, che si compiacerà Sua Serenità prescrivergli. Noi, che facciamo riflesso alle Terre, e beni ch' egli sotto il Turco godeva, e che per venir alla divotione hà abbandonate, vogliosi di darli il modo d' alimentare, e la sua fraterna, e la di lui figliolanza, conconiamo ad essaudirli, e coll'auttorità del Generalato nostro investimo esso Sardaro Mattio Nachich, con tutti li suoi fratelli, e figlioli, così suoi, come de medesimi con cadauno maschio, che dà tutti li sudetti discendesce (?) in infinitum nelli sopradetti Casali posti in Darnis, e Terre situate in Dernis, furono delli Turchi Hochi, con i loro horti, posto il tutto, parte à Badagn, Siverichi, e parte Parcichi, in quantità di Campi Padovani cento in circa, da poter il tutto haver goder, et usufruttuar per se, heredi, e discendenti legittimi, ut sopra, con obbligo di corrisponder al Prencipe quel dritto in ricognitione del Dominio dirretto, che sarà ad' altri limitato, senza però poter in altri transferir essi luochi e terre, né per via di contratti, ne' d' alcuna ultima dispositione, mà estinta la linea di tutti gl' Investiti, si devoluan in Serenissima Signorià, alla quale siano pure riservate tutte l' altre ragioni al Supremo Dominio spettanti. Mancando, ò li primi (?) Investiti, ò li succesori à contribuir per trè anni il Canone prescritto doppo fatta la limitatione, s'intenderano decaduti dà cadaun beneffitio dell presente concessione. Permet-

tiamo anco ad'esso Sardaro Nachich, ch' in atto di provisione possa ristaurare la muracca, e porta dà Molini, che riceverò (?) nel fiume Carca, in loco detto Roschi Slap, per risponder pure quel dritto, che gli sarà comandato, e per goderla, sino ad'altra Publica deliberatione, rimmanendo à Sua Serenità libero et Supremo arbitrio di disporne come le parerà. (?) Il che tutto, come di sopra concediamo senza pregiudizio di chi si sia, ché né avesse antiana Investita etc. Salve etc.

Lesina, 11, Aprile 1689.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 55, Girolamo Cornaro, jedina knjiga, list 556'.

2. U Splitu 27. lipnja 1689.

Odluka generalnoga providura Alessandra Molina kojom se dopušta početak radova na obnovi mlinica na Roškom slapu. Odluka je potaknuta traženjem više zainteresiranih „Morlaka” koji su se izjasnili voljnima uložiti svoja sredstva i rad da bi se te mlinice privele svrsi. Vodstvo obnove povjerava se drniškom guvernaduru Tomi Zavoreu, a nakon obnove na te će se mlinice plaćati godišnji zakup u iznosu od četvrtine prihoda po modelu kako se već čini na području Žrnovnice.

Noi etc.

Desiderando diversi Morlacchi erriger Molini sopra il Fiume Cherca à Roschi Slap, e volendo sopra il Publico fondamento impiegare i proprij Materiali; Conconiamo, che coll'assistenza di Domino Tomaso Zavoreo Governatore della pertinenza di Dernis possano dar mano alla costrutione de Molini stessi, con obbligo di corrispondere il quarto delle minelle al Prencipe, giust' à quanto si pratica dà quei di Xernovnizza, e di capitar alla nostra presenza per conseguir l'ordinarie Investite, per stabilirsi nel possesso. In quorum habitis etc.

Spalato 27 Zugno 1689.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, listovi 14-14'.

3. U Ostrovici 31. prosinca 1689.

Investitura serdaru Matiju Nakiću i Pavlu Iviću za mlinicu s četiri mlinska kola koju su već počeli obnavljati na Roškom slapu. Opisane su granice spomenutoga objekta, kojemu se od sjeveroistočnjaka nalazila Burmazova mlinica, od istočnjaka općinski put te od zapadnjaka dvije mlinice, jedna koja je nekoć bila vlašništvo „Turčina” Čate Miljevcanina, te druga „Turčina” Šatoričića. Određuje se

godišnji zakup u iznosu od četvrtine prihoda po modelu kako se to već čini na području Skradina.

Noi etc.

Havendo col beneplacito nostro il Sardar Mattio Nachich, e Paulo Ivich poste lo Mani per riddur in stato il Casone distrutto, over posta di quattro Molini situato sopra il Fiume Karca in luoco detto Roschi Slap, trà gl' infrascritti confini cioè dà borra Burmaz dà Levante via Comune dà Ponente' Maestro due Casali, uno fù del Turco Chiato Miglievzanin, e l' altro del Turco Satoricich, (?) a ricercandolo hora investità (?) per totalmente perfetionarli à proprie spese, offerendosi contribuire quel Cannone, che gli sarà dà noi limitato. Noi desiderando riddur istabili otiosi à qualche rendità al Prencipe, coll' autorità de Generalato Nostro, et in nome della Serenissima Signoria concediamo facoltà alli sudetti aplicanti di perfetionare la fabrica sudetta, apponendo loro l' aggravio, che d' ordinario si prattica ne molini di Scardona, cioè di corrisponder à Sua Serenità la quarta portione di tutte le minelle, che ne ritraheranno in recognitione del Dominio dirretto, rilasciando Noi ne presenti in atto provisionale, e di pura locatione. Salve etc.

Ostrovizza 31 Decembre 1689.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, listovi 68-68'.

4. U Ostrovici 31. prosinca 1689.

Investitura gospodinu Tomi Zavoreu za mlinicu na Roškom slapu. Mlinica je prije bila vlasništvo „Turčina” Terzibalića, a nakon obnove svih pet mlinskih kola od njezina će se prihoda četvrtina plaćati državi na ime zakupa. Opisane su i granice spomenutoga objekta, kojemu se od sjevernjaka nalazila mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turaka” Sefera i Čilaša, od sjeveroistočnjaka most, od istočnjaka javni put, od južnjaka i jugoistočnjaka mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Burmaza te od zapadnjaka mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Čate Miljevcanina.

Noi etc.

Venendo humilmente suplicati dà Domino (?) Tomaso Zavoreo; perche attrovandosi un Casale distrutto sopra il Fiume Karca, posto in luoco chiamato Roschi Slap atto alla costrutione di diverse ruote dà Molino fù del Turco Terzibaliijch, gli fosse dà Noi premessa la fabica nel medesimo offerendosi di suplire col proprio danaro all' intieri bisogno della fabrica sudetta, e corrisponder al Prencipe quella summa, che gli fosse dà Noi limitata. Noi bramando render fruttiferi i luochi di nuovo aquisto che giaciono otiosi, concediamo al predetto Zavoreo suplicante il sudetto

Casone nel luoco prenominato, e la facolta di fabricare in esso cinque Ruote dà Molino, dovendo di tutte le minelle, che andará ricavando corrisponder la decima quarta parte al Prencipe in recognitione del Dominio diretto Salve etc. Li Confini del sudetto Casone sono dà Tramontana il Casale fù di raggione dello Turchi Senel, e Siloci, dà borra il Ponte, dà Levante Stradda Publica, da Ostro Sirocco il Casal fù del Turco Burmaz dà Ponente (?) il Casal fù del Turco Chiato Miglezvanin etc.

Ostrovizza 31 Decembre 1689.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 68'.

5. U Ostrovici 31. prosinca 1689.

Investitura Matiju Tadiću, zlataru iz Drniša, za jedno od mlinskih kola u mlinici na Roškom slapu. Spomenuta je mlinica nekoć bila vlasništvo „Turaka” Sefera i Čilaša. Opisane su i granice toga objekta, kojemu se od južnjaka i jugoistočnjaka nalazila mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Šatoričića, od istočnjaka druga mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Čate Miljevcanina te od zapadnjaka rijeka Krka. Od toga će mlinskoga kola na ime zakupa državi plaćati četvrtinu prihoda, a generalni providur pridržava pravo preostali dio mlinice dodijeliti nekom drugom.

Noi etc.

In nome della Serenissima Signoria, e coll'auttorità del Generalato Nostro concediamo facoltà di fabricar una posta di Molino, cioè una ruota del Casal di Zilas, e Turco Sefer, posto sopra il Fiume Karca in luoco detto Roschi Slap frà confini dà ostro sirocco il Casal, fù del Turco Satricich, dà Levante altro Casal fù del Turco Chiato Migliazanin, dà Ponente (?) il Fiume, e ciò à Mattio Tadijch orefice habitante à Dernis, obligandisi esso di far essa Ruota, e la portione a che (?) aspettante del Casale medesimo, à sue proprie spese et indi corrisponder la quarta parte di tutte le Minelle, che vi ricavarà di detta Ruota, risservandosi Noi di disponer in altri le rimanenti ruote d'esso Casale, a rilasciando le presenti in titolo di pura locatione etc. Salve etc.

Ostrovizza 31 Decembre 1689.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, list 69.

6. U Ostrovici 31. prosinca 1689.

Generalni providur Alessandro Molin potvrđuje fratrima samostana na Visovcu pravo na dvije mlinice na Roškom slapu. Već su obnovljena tri mlinska kola u prvoj mlinici, koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Šatoričića, a sad predstoji posao obnove mlinskih kola i stupa u susjednoj mlinici. Fra Andrija Rezičić uime samostana preuzima obvezu završetka obnove i isporuku 70 stara žitarica na ime zakupa za dosadašnji rad mlinice. Zakup će se po potrebi nanovo procjenjivati, a određen je u iznosu od četvrtine prihoda.

Adi 31 Decembre 1689.

Havendo li Reverendi Padri dell' ordine di San Francesco di Vissovaz restaurati col Pubblico beneplacito due Casali dà costruirvi Molini posti sopra il Fiume Karca in luogo detto Roschi Slap, la prima posta de quali fù del Turco Satoricich, e l' altra contigua alla medema dalla parte di borra, nella prima d'esse vi sono al presente costrutte trè Ruote, il tutto à spese de Padri medemi, e s'anderano col tempo perfetionando tutte l'altre con due folli dà Rasse; pertanto l' Illustrissimo, et Eccellentissimo Signor Alessandro Molin Provveditor Generale, facendo in nome della Serenissima Signoria, conferma à medesimi nella presente scrittura l'assento già in voce prestato per la struttura medesima, et all'incontro il Reverendo Padre Frà Andrea Resicich, facendo per nome del Molto Reverendo Padre Frà Giacinto Brainovich Guardiano di Vissovaz, s' oblige nomine conventus continuare à fare il dispendio già principiato à terminare le sudette Ruote, e Folli mancanti. In tanto per un anno conviene coll'### sudetta di contribuire per ricognitione del Dominio dirretto à Sua Serenità Stara sessanta, cioè cinque di formento, et il resto diviso in trè parti cioè una d' orzo, l' altra di spelta, e la terza di miglio, dà principiar il presente contratto dal giorno di dimani primo dell' anno, e terminare nel fine del medesimo 1690 – , dovendo nel rimanente per il passato contribuir quel tanto, che per loro coscienza diranno i Padri aspettare di legitimo quarto al Prencipe medemo, et essendo le parti, terminato l' anno in liberta di fare, e non fare nuova conventionione, non potendo però à Padri esser levati i Molini per havervi impiegati i loro miglioramenti, in fede di che per i nomi sudetti resserà sottoscritto la presente.

Alessandro Molin Provveditor Generale

Io Frà Andrea Perizza per nome del sopradetto Padre Giacinto affermo, e prometto quanto di sopra.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, listovi 69'-70.

7. U Ostrovici 1. siječnja 1690.

Investitura harambaši Grgi Radniću iz Drniša za mlinicu s tri mlinska kola na Roškom slapu na rijeci Krki. Opisane su granice spomenutoga objekta, kojemu se od istočnjaka nalazio javni put, od sjeveroistočnjaka mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Šatoričića, od zapadnjaka mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Ćate Miljevcanina te od južnjaka mlinica koja je nekoć bila vlasništvo „Turčina” Mehmed-age Vrljičanina. Posao na obnovi mlinice, na temelju usmenoga dopuštenja, već je započeo. Određuje se godišnji zakup u iznosu od četvrtine prihoda.

Noi etc.

In nome etc. concediamo facoltà à Gregorio Radnich Harambassà habitante à Der-nis di puoter continuare, e terminare affatto la fabrica del Casale, e ruote trè di Molino poste sul fiume Karca, in luoco detto Roschi Slap frà gl' infrascritti confini dà Levante via Publica, dà borra Casale fù del Turco, Satoricich, dà Ponente Ca-sale fù del Turco Chiato Miglietgnin, e dà ostro il Casale fù del Turco Mehmed Agà Vurglicanin Salve etc. quali haverà già col beneplacito Nostro à voce principiato à costruire, corendone hormai la ruota de Molini medemi. Sarà suo debito corisponder annualmente à Sua Serenità la quarta parte di tutte, e cadaune Minelle, che ritraherà dalle medeme, ruote, Salve etc., rilasciando Noi le presenti, in atto provisionale, in titolo di semplice locatione, et altro decreto dell' Eccellentissimo Senato etc.

Ostrovizza primo Genaro 1689. More Veneto.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, listovi 69-69'.

8. U Zadru 15. prosinca 1691.

Dodjela investiture franjevcima samostana na Visovcu za dvije mlinice na rijeci Krki na mjestu zvanom Roški slap. Prva od tih mlinica nekoć je bila vlasništvo „Turčina” Šatoričića te su u njoj već obnovljena tri mlinska kola. Na nju se nastavlja druga mlinica, u kojoj tek treba obnoviti mlinsko kamenje i stupe. Na sve se određuje porezno opterećenje od jedne četvrtine uprihodenoga brašna.

Noi etc.

In nome etc. e coll'auttorità etc. concediamo etc. all' Reverendi Padri Minori Os-servanti di San Francesco del Convento di Visovaz due Casali dà molini posti so-pra il Fiume Karca in luoco detto Roshì Slap la prima posta de quali fù del Turco Satoral' e l' altra contigua alla sudetta havendo essi costrutte (?) tre Ruote dà ma-

cinar biave et una dovendone construir questa prima e dovendo nell' altro farvi ancora altre tante Ruotte, oltre folli dà Rassa con obbligo di corrisponder il quarto di tutte le minelle /ceterum omississ/

Zara 15. Decembre 1691.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 57, Alessandro Molin, knj. II, listovi 232'-233.

9. U Zadru 5. ožujka 1714.

Posjednici mlinica na Roškom slapu požalili su se na iznos godišnjega zakupa od 60 mletačkih lira po mlinskom pogonu (kolu i stupi). Smatrali su da je taj iznos postao prevelik zbog obnove ostalih mlinica u okruženju, pri čemu su smanjeni njihovi prihodi, pa je ugrožena isplativost proizvodnje. Da ne bi došlo do prestanka proizvodnje, a samim time i smanjenja državnoga prihoda zbog odustajanja uživatelja od investiture, generalni providur Carlo Pisani odobrava smanjenje godišnjega zakupa sa 60 na 45 mletačkih lira po svakom mlinskom mjestu.

Sono più volte comparsi dinanzi (?) questa Carica li Possessori d'alcune poste de Molini di novo aquisto, e di publica raggione in Roschi Slap sotto Dernis dolendosi, che riusciva loro troppo gravosa la corisposizione annua di Lire sessanta per cadauna posta, merce che multiplicatosi la construtione d'altri Molini in diverse parti del Territorio le sia per tale causa stata diminuita notabilmente la primiera afficenza, e come d'aggravio sopresava l'utile, che nè ritraevano, così hanno soplicato, ò d'essere abilitati à contribuire in Camera la portione del frutto, che raccolgersero in avvenire, ò che fosse ricevuta liberamente la rinoncia delle loro ogni forma pregiudiciale aidritti del publico patrimonio, habbiamo procuratto (?) di ripararle nelle maggior maniera un tale destrimento. (?) Recercatesi (?) sopra ciò le informazioni delli Illustrissimo Conte Capitano di Sebenico habbiamo rilevato che non era possibile, che soggiacessero à gli investiti alla contributione di prima mentre delli (?) fondi non le producevano tanto frutto, che potesse paregerla. Pesvassi per tanto dagli oggetti del publico servitio habbiamo rinecenuto (???) un metodo, che potesse consolare le giuste istanze de suplicanti, et insieme mantenere insusistenza quell maggior vantaggio, che era possibile alla publica Cassa. Ridota però à Lire quaranta cinque all'anno la corisponsione di caduna posta habbiamo voluto firmarla decretando come decretiamo coll'Autorità dell'Generalato Nostro che gli infrascritti possessori de publici Molini in Roschilap debanno de cetero (?) in vece (?) di Lire sessanta che prima contribuire vanno contribuire Lire quaranta Cinque per cadauna posta. Li presenti doveranno non solo registrarsi nella Segreteria Nostra mà nella Camera Fiscale di Sebenico ove da Ministri à quali spetta doveranno essere regolate con la sopraespressa misura à ciascun possessore la appostationi di Debitore non meno à loro privata che à publica cautella:

Al Karambassà Paolo Ivich, e Compagni tra Molini, è Folli in tutto poste numero sei.

Alli Reverendi Padri Minori Oservanti della Bossina Argentina in Visovaz Tra molini, e folli

poste numero sei.

Al Kavalier Gregorio Radnich, e compagni poste di Molino numero tre –

Al Zuanne Colich e Tomaso Colich poste di Molino numero due etc.

Zara 5 Marzo 1714.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 77, Carlo Pisani, knj. III, listovi 304'-305.

10. U Šibeniku 3. kolovoza 1746.

Sinovi pokojnoga kolunela Tome Zavorea, na osnovi očeve investiture od 31. prosinca 1689., traže obnovu spomenute odluke da bi mogli pristupiti obnovi proizvodnje u ruševnoj mlinici s četiri mlinska kola i dvije stupe za tkanine. Generalni providur Giacomo Boldù obnavlja im spomenutu investituru i dodjeljuje pravo na obnovu mlinice uz godišnji zakup u iznosu od 45 lira.

Noi etc.

Investito il quondam Collonnello Tomaso Zavoreo con Decreto 31 Dicembre 1689 dall'Eccellentissimo Precessore Molin d'un Casone dà Molini in Ronchislap sopra il Fiume Kerca, e col debito di corrisponder il quarto del prodotto in Cassa publica, legitimi motivi l'hano distrutto dall'erezzione (?) d'essi Molini per cui sin' ora rimase inoperoso il Casone stesso. Prodottisi li di lui figli Capitan Nadal, Sardar Zuanne, et Alfier Michiel fratelli Zavoreo ad' implorare la rinovatione del suaccenato Decreto per dar mano solecita al lavoro delli quattro Molini, e due folli di Rasse, instarono altresì che siano posti alla condizione degl' altri Molini colà essistenti, che dovranno rissentire nella loro errezione. Volendo però Noi promuovere anco questo vantaggio alla publica Cassa si siamo persvasi di addorirvi. In nome per tanto della Serenissima Signoria di Venetia etc. e coll'auttorità dell' Eccellentissimo Senato alla Carica impartita Investimo in Emphiteusi essi Fratelli Capitan Nadal, Sardar Zuanne, et Alfier Michiel Zavorei, e loro figli, e discendenti in Infinitum nel Casone sùnominato, et espresso nel Decreto Eccellentissimo Molin, per erriggervi quatro Ruote dà Molini, e due folli di Rasse, dovendo per cadauna Ruota, ò follo corrisponder in questa Fiscal Camera Lire 45 Moneta regolata d'annuo livello, come pagano gl'altri molini in que siti invece del quarto cui venivano obbligati col sudetto (?) Decreto. In grazia però della molta spesa cui dovranno soccombere

restano per un anno solamente esentati dal livello suaccenato. Le presenti saranno registrate nella Fiscal Camera per le dovute annottationi ##etc.

Sebenico li 3 Agosto 1746.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 127, Giacomo Boldu, knj. I, list 112.

11. U Šibeniku 3. rujna 1750.

Investitura pripadnicima roda Kalik iz šibenskoga varoša Crnice (Juri pok. Petra Kalića, Nikoli pok. Todora, Krstoferu pok. Miše, Lazi pok. Marka i Todoru pok. Ilije i njegovim sinovcima) za mlinicu na rijeci Krki na Roškom slapu. Dosad su tu mlinicu posjedovali bez valjane investiture, pa su za tu investituru dužni jednokratno platiti 4 cekina na ime uvođenja u posjed. Godišnji zakup određuje se u iznosu od 90 mletačkih lira u korist fiskalne komore u Šibeniku. Izričito se zabranjuje bilo kakav pokušaj otuđivanja prava na ovu investituru jer je uočeno da su se događali najrazličitiji oblici nezakonitoga prenošenja vlasništva mimo izravne linije nasljeđivanja uživatelja investiture.

Noi etc.

*In virtù della facoltà conferita la nostra Magistratura del Eccellentissimo Magior Consiglio col Decreto 17 Dicembre 1747 nel rivedere le possesso degl'Investiti de' publici Fondi, e di quella impartitaci in Ducali dell'Eccellentissimo Senato 9. aprile 1750: con che ci deriva amplessimenta (?) auttorità di esaminare le concessioni, et Investite tutte sin de tempo della conquista, e segnare deffinitivamente quelle terminazioni, che alenne delle publico massime credssimo (?) di Giustizia, e di equità, quali avevanono in perpetuo il loro effetto; In nome della Serenissima Signoria coll'auttorità della nostra Sindical, et Inquisitoriale Magistratura concedimo, et Investimo Giure quondam Piero Calich, e Nicolò quondam Todoro, Christoforo quondam Michiel, Lazo quondam Marco, e Todoro quondam Elia suoi Nèpoti del Borgo di Cernizza di questa Città in una posta da Molino esistente nel Fiume Kerka a Roschislap nel Distretto di Dernis **da essi sin ora goduta senza legitimo titolo di publico assenso** con obbligo di concervarla sempre atta al lavoro per loro beneficio, e per publico vantaggio, e di corrispondere nella Fiscal Camera di Sebenico l'annuo Canone di Lire 90, o quell'altro peso aci piacesse alla publica auttorità di apogettare in acvenire gli Edificij stessi, e ciò in ricognizione dell' alto diretto Dominio di Sua Serenità, a cui a titolo di laudemio nell' atto della propria Investita abiteranno per una volta tanto nella Fiscal Camera di Zara Cecchini quattro. Goderanno della presente Investita per se Eredi, e Discendenti suoi Maschij in infinitum, et in perpetuo, senza che in verun tempo mai possa da chi si sia esserli apportata alcuna molestia, permutazione, o smembramenti di come il publico caritatevole oggetto*

tende principalmente a perpetuare la susistenza delle Famiglie de' prediletti suoi Sudditi, affinche non possa essa in alcun tempo, ne modo restar' sconcertata, ne ristrette propero de' stessi Graziati (**disordine, che abbiamo riconosciuto essere corso in passato**) niuno de' primi Investiti, ne degli Eredi, e Discendenti suoi Maschij potra' o in atto, o in alcuna benche minima parte disporre de' Beni compresi nella presente concessione, nesuno sotto pretesto de' proprij fattici miglioramenti, che doveranno sempre restar annessi al Fondo per via ne di Testamento, ne di donazione, ne di permuta, ne di livellazione, ne di vendita, ne d'ipoteca, ne di costituzione o restituzione di Dote, ne con qualsivoglia altra natura di contratto, che dio, o immaginarsi possa nessun eccetuato, e molto meno potrà esserli apresa, o intervetata (?) alcuna benche minima porzione per qualunque escogitata causa pretesto, o credito; ferma la pubblica volonta; e massima, che intatto abbia ne' suoi Posterì Maschi a passare, e perpetuarene il godimento, e l'usufrutto del fondo, e dei miglioramenti tutti, e dei loro frutti. Là questa base ora per all'ora autorità nostra Inquisitorile dichiarimo (?) detti nulli, et invalidi qualunque specie di contratti, o di traslati, che da' Beni, o miglioramenti stessi si facessero, o fatti fossero; cosiche tutti, e cadauni discendenti Maschi per linea mascolina di Giure quondam Piero Calich, e Nicolò quondam Todoro, Christoforo quondam Michiel, Lazo quondam Marco, e Todoro quondam Elia suoi Nipoti, possano ex propria persona ripristinarsi nel possesso di tutto l'alienato, che sempre restar doverà a beneficio comune della Famiglia, senza alcun obbligo di restituzione del soldo, che per avventura fosse corso per prezzo dell'informe contratto, intendersi dovendo irrepetibilmente perduto con tutti i migliramenti, che a sorte si fossero stati aggiunti da chi avesse contro il presente Statutario nostro divieto inutilmente stipulato. Estinguendosi la linea mascolina delli stessi Investiti, o passando essi, o loro Discendenti Maschi ad abitare, e piantar domicilio in Stato alieno, e cosi abbandonando in alcun tempo, e cessando per un'intiero triennio dalla contribuzione del Canone stabilito, s'intenderanno decaduti dal beneficio della presente Investitura, che con tutti i miglioramenti sarà devoluta a pubblica disposizione. Le passati registrate nella Segreteria nostra saranno all'Investito medesimo di fondamento per il legittimo imperturbabile perpetuo suo possesso. In qorum etc. Data etc. dal Sindicato, et Inquisitorato in Sebenico li 3: Septembre 1750.

Giovanni Battista Loredan Sindico Inquisitorile
 Nicolò Erizzo quinto Sindico Inquisitorile
 Sebastian Molin Sindico Inquisitorile.

HR-DAZD-3-Sindici inkvizitori,
 knj. II, listovi 228'-229'.

12. U Šibeniku 28. rujna 1755.

Sinovi pokojnoga kolunela Tome Zavorea zatražili su 3. kolovoza 1746. obnovu investiture na mlinicu na Roškom slapu koju je on dobio investiturom još 1689. godine. Budući da oni već sedam godina ne plaćaju određeni im zakup, porezni dug narastao je na 1.890 mletačkih lira te im se zato oduzima pravo na investituru. Doktor Paulo Pinelli ponudio se preuzeti taj porezni dug u zamjenu za pravo na spomenutu investituru. Generalni providur Francesco Grimani dodijelio mu je zatraženu investituru na mlinicu s četiri mlinska kola i dvije stupe za tkanine uz određivanje godišnjega zakupa od 48 mletačkih lira po svakom pogonu.

Noi etc.

Sin dal 1686. con grazioso Decreto 31 Dicembre dell' Eccellentissimo Preccesor Nostro Molin, restò investito in quondam Colonello Tomaso Zavoreo in un Casone di alcuni molini à Roncislapp sopra la Kerka, coll' obbligo di ridurli atti al lavoro, e di corrisponder annualmente in Cassa Publica il quarto del ritratto. Ando inesequita una tal operazione per incuria dell' Investito ond' è, che il Prencipe restò pregiudicato de suoi diritti per una assai lunga serie di anni; Tutta volta s'avvisorono li Capitā Nadal, Sardar Zuanne, e Alfier Michiel figli del sudetto Zavoreo, di prodursi nel 1746. all'Eccellentissimo Preccesor Boldù, et esponendo, che per legittimi mottivi fosse stato avvenato il ristauo delli Molini sudetti, implororono la raciraz:ne (?) del caduato Decreto, obligandosi di dar sollecita mano per ridur atte quattro Rote dà Molino, e due Foli dà Rasse nel casone medesimo, e dell' Eccellenzà (?) Sua con altra graziosa Concessione 3 Agosto del predetto furono esauditi, implorandogli per Canone Lire Quaranta Cinque di Moneta Regolata all'anno per ogni Ruota dà molino, e Folo, e condiscendendo pure di sollearli dal detto Canone per il primo anno, in riflesso al dispendio, che doveranno rissentite nel'ristauo. Così essendo anche seguito, e'comparso ultimamente sotto illustri riflessi, che li detti fratelli (?) Zavoreo quantunque graziati di tal concessione, e sufragati delle nominate aggezolezze, non si sono curati di condur in Cassa Publica alcun soldo, poiche diffettivi del Canone di sette anni già corsi in Summa di Lire Mille Ottocento Nonanta, si della me (?) che non hanno fatto alcun caso delli replicati avvertimenti degl' Eccellentissimi Preccessori sulla premura di riscuottere i Publici Canon, e non si sono ne pur scossi al perendorio (?) termine dai Noi defferer (?) ai debitori di tal Publica Rendita, colla congrua proroga espressa nel Nostro Procalama 31 Luglio, alla quale ci determinassimo anche per curtamento (?) delle ossequite Ducali 30 Gennaro precedente. Quindi è, che per tale osservabile non curanza, e diffetto, essendo essi Zavoreo decaduti dal beneficcio della Investita si è devoluto in Serenssima Signoria il Casone con i Molini, e Foli sudetti, e se né è apperta la disposizione à Publico arbitrio, in vista massime di redimere la dovuta Rendita alla Cassa Publica, che dal 1686. in qua ne è stata pregiudicata, come si è sopradetto.

Ora si è rassegnato alla Carica il Dottor Paulo Pinelli, implorando, che rolessimo Investirlo nel Casone, con le quattro Ruote dà Molino, e due Foli sùnominati, offerendosi non solo di esser puntualissimo di pagar l' imposto Canone, mà di avvantaggiarlo (?) ancora di qualche discreto accrescimento, et inoltre Saldar la Cassa di tutto ciò, che per conto di Canonì decorsi sono andati diffettivi li Zavoreo. Chiamati Noi dal proprio Offitio ad' accogliere le apperture gioirevoli per rinfrancar l' interesse Pubblico dalli diffetti decorsi, e garantirlo dalli futuri, et inerendo particolarmente alla Pubblica intenzione espressa nelle citate Ducali 30. Gennaro cui è relativo il Proclama Nostra 31. Luglio sudetto, abbiamo prestato maturo riflesso alla qualità dell' istanza, et avuto il parere dell' Eccelente Avvocato Fiscale in Provincia Pasquali Pima, ci siamo persvasi di esaudirla: In Nome pertanto della Serenissima Repubblica di Venetia etc. e coll' Autorità del Generalato Nostro Investimo à Livello perpetuo il Dottor Paulo Pinelli, e suoi legittimi Discendenti, et Eredi nel sudetto Casone con quattro Rote dà Molino, e due Foli dà Rasse, situato sopra la Kerka di Roncislap, fù già delli sudetti Zavoreo per aver à tenerli sempre atti al lavoro per suo benefificio e Pubblico Vantaggio, coll'obbligo di corrispondere annualmente nella Fiscal Camera di Sebenico Lire Quaranta Otto Moneta Regolata per Canone sopra cadauna Ruotta di Molino, e Folo, in ricognizione dell'alto Diretto Dominio di Sua Serenità. Doverà inoltre saldare immeditamente la Cassa Pubblica di tutto ciò, che per conto di tali Canonì sono diffettivi li fratelli Zavoreo, verso de quali detratta la Summa stessa, sarà esso Pinelli per esborsare, e bonificare à giusta stima il di più, che ammontasse il valore de miglioramenti fatti nelle dette Ruote, e Foli: E nel caso, che per trè anni consecutivi non pagasse il Canone stabilito, decaderà parimenti esso Pinelli dal benefificio della presente Concessione et Investita, et il Casone, colle Ruote, e Foli predetti s' intenderanno devoluti nuovamente in Serenissima Signoria.

Le presenti doppo registrate nella Segretaria Nostra, saranno trasmesse al Nuobil Huomo Rappresentante di Sebenico per le occorrenti annotazioni nella Fiscal Camera. In Quorum habitis etc.

Data etc. li 26. Septembre 1755. Sebenico.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 141, Francesco Grimani, knj. III, list 114.

13. U Zadru 27. lipnja 1795.

Nakon što su se gospoda Ivan Krstitelj Zavoreo i Andrija Bogunović rečeni Skokić s braćom odrekli prava na mlinicu na Roškom slapu, koju su posjedovali na osnovi investitura od 31. prosinca 1689. i 31. kolovoza 1746., ona se dodjeljuje gospodinu Sebastianu Antoniju Bigarelliju pok. Zuanne. Spomenuti se obvezuje na plaćanje poreznih obveza određenih 1746. godine i otplaćivanje rata poreznoga duga, koji je narastao na 10.346 mletačkih lira i 6 soldina.

Pressate le proprie considerazioni al memorial rassegnato alla Carica Nostra per parte, e nome delli Signori Zan Battista Zavoreo, Steffano, ed Andrea Fratelli Bogunovich detti Scocich Rinunzianti un Casone da Molini colle cose annesse etc. posseduti dipendentemente ad Investitura 31. Dicembre 1689= e 31 Agosto 1746.; nonche del Signor Sebastiano Antonio Bigarelli quondam Zuanne accettante, come pure alli Documenti annessi, che pienamente giustificano l' esposto, e riconoscendo conciliato colle private convenienze il Pubblico interesse, massime nel grandioso difetto de' Canonici decorsi; però in aderenza alle concordi Loro Supplicazioni, e coll' oggetto singolarmente di salvare l' esposto Pubblico Credito siamo discesi ad accordare con l' admissione della Volontaria Rinunzia dei primi il traslato, e Concessione al secondo, cioè al predetto Bigarelli, siccome con la presente traslattiamo, ed in Emphiteusi concediamo ad Esso Signor Sebastiano Antonio Bigarelli quondam Zuanne per se, Famiglia, Eredi, e Discendenti suoi detto Cassone situato in Roschillap sopra il Fiume Tizio chiamato Kerca, colle sue Ruote da Molini, Folli da Rasse, Poste, Fabbriche, e Fondi annessi, onde aver ne abbia l' imperturbato perpetuo godimento, e Possesso, col dovere, di corrisponder alla Pubblica Cassa, nella Fiscal Camera di Sebenico l' annuo Canone imposto colla Terminazione sistematica 3: Agosto 1746.; del fù Eccellentissimo Provveditor General Giacomo Boldù, e di pagar altrettanta Summa annualmente in sconto, e difalco (?) del Debito, che teneva la Famiglia Zavoreo, e Bogunovich detti Scocich rilevato dal conto del Ministro Camerale di Sebenico in Lire 10346:6 Moneta Regolata in continuazione di anno in anno colla stessa notazione (?), sino all' intero pareggio, e saldo della premessa Summa; ordinando a chispetta li relativi Giri di Scrittura, ed Impianto a debito della Dotor Bigarelli, così dell' annuo Imposo Canone, come della Summa in difetto per la Sua soddisfazione, coll' annua accordata Rata. Le presenti passate nei Registri della Segreteria Nostra, saranno accompagnata all' Illustrissimo Regimento di Sebenico, affine ne segue il conven: Reg:o in quella Fiscal Camera per l'Imanca:e sua esecuzione, ed osservanza. Etc.

Zara 27. Giugno 1795 /cetteris omississ/.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 217, Alvise Marin, knj. I, listovi 64-64'.

14. U Zadru 28. srpnja 1795.

Tri mjesta za izgradnju mlinskih kola, koja se nalaze na Roškom slapu, već su više od dvadeset godina napuštena. Dva su nekoć bila u posjedu porodice Jović, a treća u posjedu porodice Kalik. Drnišani Nadar Jović pok. Todora i Bože Milović rečeni Jović pok. Mije, zajedno sa svojim ortakom Kostantinom Maleševićem iz Skradina, traže dodjelu prava na ta tri mlinska kola uz preuzimanje obveze plaćanja godišnjega zakupa u iznosu od 60 mletačkih lira po kolu. Generalni providur Alvise Molin odlučio im je dodijeliti investituru uz preuzimanje poreznih obveza u tom iznosu.

Noi etc.

Tre poste di Molino in Roschillap erano due di esse anticamente della Famiglia Giovich, e la Terza della Famiglia Caglich entro uno stesso recinto, che Confina dà Sirocco col Monte, da Garbin Reverendi Padri di Vissovaz, da Borra colle ragioni, ora Bigavelli, e da Maistro col Fiume Kercha furono da venti, e più anni abbandonati, e ridotti rovinati con tale (?) danno, come risolta dalli prodotti documenti. Li Dotore (?) Nadar Giovich quondam Todor, Nadal Milovich (?) Giovich quondam Michiel da Dernis aventi anche rapporti di la ventilla coll' indicata Famiglia Giovich, non che Costantin Malessevich da Scardona loro Sociò, si produssero alla Carica Nostra con divota Supplicazione implorandone la Concessione delle sunominate Trè posti di Molino, pronti ad impiegarri le occ: summe per ridurli in stato attivo, e di corrispondere in avvenire nella Camera Fiscal di Sebenico l'annuo Canone di Lire 60 per cadauna Posta solita pagarsi in quelle Localita, come risulta dalla Fede 4: Giugno (?) decorso del Reverendo Padre Frà Luca Resich Guardiano del Convento di Vissovaz. In Nome etc. e coll'auttorità Investimo, ed in Emphiteusi concediamo alli sunominati Nadar Giovich quondam Todor, Nadal Miloevich Giovich quondam Michiel da Dernis, ed a Costantin Malessevich da Scardona sue Famiglie, Eredi, e Discendenti loro le sunominati Tre posti de Molino situati in Roschillap frà sù indicati Confini inde aver ne abbaino s' imperturbato Posesso perpetuo, e godimento col dover di corrisponder alla Publica Cassa nella Camera Fiscale di Sebenico l'Annuo Imposto Canone di Lire 60 per cadauna Posta, solita appunto pagarsi in quelle Località. Le presente pagate nei Recognitione della Signoria Vostra (?) saranno accompagnato all' Pubblico Regimento (?) di Sebenico, affinché ne segue il conveniente Registro in quella Fiscal Camera per l' immancabile su esecuzione, ed coservazione etc.

Zara 28 Luglio 1795.

HR-DAZD-1-Generalni providuri,
kut. 217, Alvise Marin, knj. I, list 65'.

Neobjavljeni izvori

Hrvatska – Državni arhiv u Splitu – fond 152 – Arhiv mapa za Dalmaciju i Istru (HR-DAST-152-Arhiv mapa).

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 1 – Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju (HR-DAZD-1-Generalni providuri).

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 3 – Sindici inkvizitori za Dalmaciju i Albaniju (HR-DAZD-3-Sindici inkvizitori).

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 4 – Mletački fiskalni savjetnik (HR-DAZD-4, Mletački fiskalni savjetnik).

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 6 – Mletački katastar. Mape Grimani.

Hrvatska – Državni arhiv u Zadru – fond 8 – Mletački katastar. Skice katastarskih mapa područja Zadra, Knina i Imotskog (1597.-1797.) (HR-DAZD-8-Mletački katastar. Skice).

Hrvatska – Muzej hvarske baštine – Arhiv Bučić – 119 (ostavština Camozzini).

Italija – Državni arhiv u Veneciji (IT-ASVE) – fond 65 – Senato: Deliberazzioni; Rettori; filze.

Italija – Državni arhiv u Veneciji (IT-ASVE) – fond 545 – Deputati ed aggiunti alla provision dell denaro pubblico.

Srbija – Arhiv SANU, Beograd – fond 8711 – Zaostavština Jovana Tomića (SR-SANU-8711-Tomić).

Turska – Arhiv Predsjedništva u Istanbulu – Tapu Tahrir Defterleri.

Turska – Arhiv Republike u Ankari – Tapu ve Kadastro.

Objavljeni izvori i literatura

Alaupović Gjeldum, Dinka. „Prilog poznavanju vodenica u Dalmaciji”. *Godišnjak zaštite spomenika kulture* 6-7 (1981): 89-98.

Bugarski, Astrid. „Mlinice u Hercegovini – Vodenice sa horizontalnim kolom”. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Etnologija* XXIII (1968): 139-164.

Buzov, Snježana. „Kada su gospođe Sejdimi i Fatima imale mlinove na Krki: o prekograničnoj ekonomiji u Skradinskoj nahiji”. *Godišnjak Titius* 2 (2009): 27-47.

Gjurašić, Marija. „Zemljišna izmjera i ustroj Stablnoga katastra Franje I. u Dalmaciji prema Carevu patentu iz 1817. godine i Katastarskome i mjerničkome napatku iz 1820. godine”. *Povijesni prilozi* 33 (2011), br. 46: 287-356.

Grgić, Ivan. „Postanak i početno uređenje Vojne krajine kninskoga kotara pod Venecijom”. *Starine JAZU* 52 (1962): 249-272.

Jakovljević, Aleksandar; Isailović, Neven. *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528.-1604.)*. Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku; Javna ustanova Nacionalni park Krka, 2019.

Jakovljević, Aleksandar; Isailović, Neven. „Popis nahije Nečven iz 1574. godine”. *Mešovita građa (Miscellanea)* 42 (2021): 81-143.

Jelić, Roman. „Osam liječnika iz zadarske obitelji Pinelli”. *Radovi Zavoda JAZU u Zadru* 26 (1979): 55-68.

Kapetanić, Niko. „Mlinovi na rijeci Ljutoj u Konavlima”. *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 43 (2005): 165-176.

Kapetanić, Niko. *Mlinovi na rijeci Ljutoj u Konavlima*. Gruda: Društvo prijatelja dubrovačke starine; Matica hrvatska Konavle, 2012.

Katić, Lovre. „Solinski mlinovi u prošlosti”. *Starohrvatska prosvjeta* III (1952), br. 2: 201-219.

Katušić, Maja. *Živjeti u Kotoru u 18. stoljeću*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2023.

Kosor, Karlo. „Drniš pod Venecijom”. U: *Povijest Drniške krajine*, uredio Ante Čavka, 180-248. Split: Vlastita naklada Ante Čavka, 1995.

Milas, Cvitan. *Mlinice na vodama rijeke Vrljike i život u okruženju*. Zagreb: Organizator, 2011.

Pederin, Ivan. „Mlinovi na Jadru i Cetini u okviru dalmatinskog poljodjelstva, politike i rata od XIV od XVII stoljeća”. *Zbornik Cetinske krajine* 4 (1989): 177-183.

Peričić, Šime. „Stare mlinice zadarskog kraja”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadar* 39 (1977): 141-165.

Peričić, Šime. „Problem dalmatinskog mlinarstva XIX. stoljeću”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadar* 34 (1992): 161-180.

Peričić, Šime. „Prilog poznavanju gospodarskih prilika drniškog kraja u XIX. stoljeću”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU Zadar* 42 (2000): 261-285.

Pilić, Šime. „Turski katastri Miljevaca i Promine u 16. stoljeću”. *Godišnjak Titius* 8 (2015): 235-295.

Rimac, Marko. *Povijest jednoga agrarnog krajolika u osvit modernosti. Sela Donji i Gornji Bitelić*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2022 (2024).

Rimac, Marko; Mladineo, Goran. *Zadarsko okružje na mletačkom katastru iz 1709. godine, prvi dio: Donji kotar*. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2009.

Soldo, Josip Ante. *Grimanijev zakon. Zakon za dalmatinske krajine iz 1755./56. godine*, priredio Nikša Stančić. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga; FF Press; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2005.

Spaho, Fehim. „Skradinska nahija 1574. godine”. *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* 16 (1989): 79-108.

Stanojević, Gligor. *Dalmacija u doba Morejskog rata 1684-1699*. Beograd: Vojno delo, 1962.

„Stupa”. U: *Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje)*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/58530>. Pristup ostvaren 28. 11. 2024.

Škarica, Miloš. „Zadarski liječnici”. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 2 (1955): 141-169.

Wikander, Örjan. „The Water-Mill”. U: *Handbook of Ancient Water Technology, Technology and Change in History*, volume 2, uredio Örjan Wikander, 371-400. Leiden: Brill, 2000.

Marko Rimac*
Ljubo Jermelić**

Milling in the Knin-Drniš Region during the 18th Century: Watermills at Roški Slap

Summary

Milling was a vital premodern non-agricultural production sector, important for both economic and strategic reasons. In all known premodern cases, ownership and management of such enterprises belonged to members of the local elite. As a result, a relatively large number of historical documents about milling have been preserved. This paper examines one of the most significant milling sites in premodern Dalmatia: the watermills at Roški Slap, a series of waterfalls located along the middle course of the Krka River, between Knin and Šibenik. Due to their favourable location along a major traffic route and the abundant water supply provided by the Krka, the watermills at Roški Slap were among the most lucrative in Dalmatia. There is a wealth of written sources on milling in the Knin-Drniš region from the Venetian administration, as well as from the Ottoman and Austrian periods. The area contained numerous watermills, with those at Roški Slap standing out as the most productive. This is clearly evident in the tabular report on the milling industry in the Knin-Drniš region commissioned in 1756 by the Venetian governor of Dalmatia and Albania (*provveditore generale*) Francesco Grimani. Data from this source are here compared with other relevant Venetian records, primarily investitures, as well as available Ottoman and Austrian sources. Since the ownership of these watermills consistently remained in the hands of the local elite, the study of milling also provides insight into local social structures and the Venetian administration's policy towards production resource management in the so-called *Aquisto Nuovo* in Dalmatia.

Keywords: Watermills, *stupe*, milling, Roški Slap (waterfall), Krka River, annual rent (*canone*), Venetian Dalmatia, Ottoman Croatia, Knin-Drniš region, Nakić *serdarija*, investiture (land grants), *defter* (Ottoman tax register)

* Marko Rimac, Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences University of Split, Poljička cesta 35, 21 000 Split, Croatia, E-mail: mrimac@ffst.hr

** Ljubo Jermelić, Doctoral program in Humanities, Faculty of Humanities and Social Sciences University of Split, Poljička cesta 35, 21 000 Split, Croatia, E-mail: ljubo.jermelic@gmail.com